

Pravilnik o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe - eksperimente*

Pravilnik je objavljen u "Službenom listu CG", br. 90/2026 od 26.6.2026. godine, stupio je na snagu 4.7.2026, a odredba člana 47 ovog pravilnika primjenjuje se od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

* U ovaj pravilnik prenesene su odredbe Direktive br. 2010/63/EZ o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe.

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se mjere za zaštitu životinja koje se koriste u naučne ili obrazovne svrhe (u daljem tekstu: eksperimentalne životinje), obilježavanje i način vođenja evidencije o obavljenim eksperimentima na životinjama.

Primjena

Član 2

(1) Ovaj pravilnik primjenjuje se na životinje koje se koriste ili se namjeravaju koristiti u postupcima ili kada se uzgajaju posebno sa namjenom da se njihovi organi ili tkiva mogu koristiti u naučne svrhe.

(2) Ovaj pravilnik primjenjuje se dok životinje iz stava 1 ovog člana nijesu usmrćene, ponovno udomljene ili vraćene u odgovarajuće stanište ili sistem uzgoja.

(3) Uklanjanje bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja pomoću uspješnog korišćenja anestezije, analgezije ili drugih metoda ne isključuje korišćenje životinja u postupcima iz ovog pravilnika.

(4) Ovaj pravilnik primjenjuje se na sljedeće životinje:

1) žive kičmenjake osim čovjeka, uključujući:

- larvalne oblike koji se hrane samostalno; i
- fetalne oblike sisara od zadnje trećine njihovog uobičajenog razvoja;

2) žive glavonošce.

(5) Ovaj pravilnik primjenjuje se na životinje koje se koriste u postupcima i koje su u ranijem stadijumu razvoja od onih iz stava 4 tačka 1 ovog člana, ako je životinja puštena da živi nakon tog razvojnog stadijuma, a vjerovatno je da će zbog sprovedenih postupaka osjećati bol, patnju, stres ili trajno oštećenje nakon što je dostigla taj razvojni stadijum.

(6) Ovaj pravilnik ne primjenjuje se na:

- 1) neeksperimentalne poljoprivredne prakse;
- 2) neeksperimentalne kliničke veterinarske prakse;
- 3) veterinarska klinička ispitivanja potrebna za dobijanje dozvole za stavljanje na tržište proizvoda koji se upotrebljavaju u veterinarskoj medicini;
- 4) prakse koje se sprovode za potrebe priznatog uzgoja životinja;
- 5) prakse koje se sprovode najprije za potrebe identifikacije životinja;
- 6) prakse za koje nije vjerovatno da uzrokuju bol, patnju, stres ili trajno oštećenje koje je jednako ili veće od onog izazvanog ubodom igle u skladu s dobrom veterinarskom praksom.

U svrhu zaštite, obilježavanja i vođenja evidencije o eksperimentalnim životinjama donose se pravila o:

- 1) zamjeni i smanjenju upotrebe životinja u postupcima i poboljšanju uzgoja, smještaja, brige i upotrebe životinja u postupcima;
- 2) porijeklu, uzgoju, označivanju, brizi i smještaju i usmrćivanju životinja;
- 3) aktivnostima uzgajivača, dobavljača i korisnika;
- 4) procjeni i odobravanju projekata koji uključuju korišćenje životinja u postupcima.

Značenje izraza

Član 3

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

1) **postupak** je bilo koja invazivna ili neinvazivna upotreba životinja u eksperimentima ili druge naučne svrhe sa poznatim ili nepoznatim rezultatom, ili u obrazovne svrhe, koja životinji može prouzrokovati određen nivo bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja u jednakoj ili većoj mjeri od uboda igle izvedenog u skladu sa dobrom veterinarskom praksom, uključujući bilo koju aktivnost koja namjerno prouzrukuje ili može prouzrokovati rođenje ili izleganje životinje ili stvaranje i održavanje u životu genetski modifikovane životinjske linije u bilo kojem od takvih stanja, ali isključuje usmrćivanje životinja samo radi upotrebe njihovih organa i tkiva;

2) **projekat** je program rada koji ima definisani naučni cilj i uključuje jedan ili više postupaka;

3) **objekat** je svako postrojenje, zgrada, skupina zgrada ili drugi prostor i može uključivati prostor koji nije u potpunosti ograđen ili prekriven kao i mobilne objekte;

4) **uzgajivač** je svako fizičko ili pravno lice koje uzgaja životinje iz Priloga 1 radi njihovog korišćenja u postupcima ili za upotrebu njihovih tkiva ili organa u naučne svrhe, ili prije svega u tu svrhu uzgaja druge životinje, uz naknadu ili bez nje;

5) **dobavljač** je svako fizičko ili pravno lice, osim uzgajivača, koja dobavlja životinje u cilju njihovog korištenja u postupcima ili za upotrebu njihovih tkiva ili organa u naučne svrhe, uz naknadu ili bez nje;

6) **korisnik** je svako fizičko ili pravno lice koje koristi životinje u postupcima, uz naknadu ili bez nje;

7) **nadležno tijelo** je tijelo ili tijela koje je nadležno za ispunjavanje obaveza koje proizlaze iz ovog pravilnika.

Načelo zamjene, smanjenja i poboljšanja

Član 4

(1) U slučaju kada je to moguće, umjesto postupka koristi se naučno prihvaćena metoda ili strategija ispitivanja, koja ne uključuje korišćenje živih životinja.

(2) Broj životinja koje se koriste u projektima smanjuje se na minimum ne dovodeći u pitanje ciljeve projekta.

(3) Unapređenje uzgoja, smještaja i brige kao i poboljšanje metoda koje se koriste u postupcima obezbjeđuju se na način da se mogućnost bola, patnje, stresa ili trajnih oštećenja nanesenih životinjama uklone ili smanje na minimum.

(4) Odabir metoda sprovodi se u skladu sa članom 13 ovog pravilnika.

Namjene postupaka

Član 5

Postupci se sprovode samo za sljedeće namjene:

1) potpuna istraživanja;

2) translacijska ili primijenjena istraživanja sa bilo kojom od sljedećih namjena:

- zaštita, prevencija, dijagnostifikovanje ili liječenje bolesti, slabosti ili drugih nepravilnosti ili njihovih učinaka kod ljudi, životinja ili biljaka;

- ocjena, otkrivanje, regulisanje ili izmjena fizioloških stanja kod ljudi, životinja ili biljaka; ili

- dobrobit životinja i poboljšanje proizvodnih uslova za životinje iz uzgoja za poljoprivredne svrhe;

3) za bilo koji cilj iz tačke 2 ovog stava pri razvoju, proizvodnji ili ispitivanju kvaliteta, učinka i bezbjednosti lijeka, prehrambenih proizvoda i hrane za životinje kao i drugih stvari ili proizvoda;

4) zaštita životne sredine u interesu zdravlja ili dobrobiti ljudi ili životinja;

5) istraživanja usmjerena na zaštitu vrsta;

6) visokoobrazovne, ili osposobljavanje za sticanje, održavanje ili unapređivanje strukovnih vještina;

7) forenzička ispitivanja.

Metode usmrćivanja

Član 6

(1) Životinje se usmrćuju uz najmanji mogući nivo bola, patnje i stresa u objektu uzgajivača, dobavljača ili korisnika.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana, u slučaju terenske studije životinja se usmrćuje van objekta.

(3) Metode usmrćivanja date su u Prilogu 2.

(4) Izuzetno od stava 3 ovog člana nadležna tijela mogu odobriti primjenu drugih metoda usmrćivanja:

1) kako bi se dopustila upotreba druge metode ako se na bazi naučnih dokaza smatra da je ta metoda barem jednako humana; ili

2) kad na bazi naučnog opravdanja svrhu postupka nije moguće postići korišćenjem metode usmrćivanja datim u Prilogu 2.

(5) St. 2 i 3 ovog člana ne primjenjuju se kad životinju treba usmrtniti u vanrednim okolnostima zbog dobrobiti životinja, javnog zdravlja, javne bezbjednosti, zdravlja životinja ili iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine.

Ugrožene vrste

Član 7

(1) Primjerci ugroženih vrsta koje su navedene u propisu kojim se uređuju bliži uslovi za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, ne koriste se u postupcima, osim ako:

- 1) se postupak sprovodi za namjenu iz člana 5 stav 1 tačka 2 alineja 1, tačka 3 ili tačka 5 ovog pravilnika; i
 - 2) postoji naučno opravdanje da svrhu postupka nije moguće postići korišćenjem životinjskih vrsta koje nijesu one navedene u propisu kojim se uređuju bliži uslovi za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva.
- (2) Stav 1 ovog člana ne primjenjuje se na primati.

Primati

Član 8

(1) Primati se ne koriste u postupcima, osim u onim postupcima koji ispunjavaju sledeće uslove:

1) postupak se sprovodi za namjenu iz člana 5 stav 1 tačka 2 alineja 1 ili tačka 3 ili tačka 5 ovog pravilnika i sprovode se za izbegavanje, prevenciju, dijagnostifikovanje ili liječenje opšte slabosti ili kliničkih stanja potencijalno opasnih po život kod ljudi; ili

2) postoji naučno opravdanje da namjenu postupka nije moguće postići koristeći životinjske vrste koje nijesu primati.

(2) Kliničko stanje opšte slabosti u smislu ovog pravilnika znači smanjenje čovjekove normalne fizičke ili psihičke sposobnosti funkcionisanja.

(3) Primjerci primata navedeni u propisu kojim se uređuju bliži uslovi za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka ne koriste se u postupcima, uz izuzetak onih postupaka koji ispunjavaju sledeće uslove:

1) postupak ima jednu od namjena iz:

- člana 5 stav 1 tačka 1 ili tačka 3 ili tačka 5 ovog pravilnika i sprovodi se za izbegavanje, prevenciju, dijagnostifikovanje ili liječenje opšte slabosti ili kliničkih stanja potencijalno opasnih po život kod ljudi; ili

2) postoji naučno opravdanje da namjenu postupka nije moguće postići koristeći životinjske vrste koje nijesu primati osim čovjeka i koristeći životinjske vrste koje nijesu navedene u tom Prilogu.

Životinje uzete iz prirodnog staništa

Član 9

(1) Životinje uzete iz prirodnog staništa ne koriste se u postupcima.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana nadležno tijelo će odobriti korišćenje životinja uzetih iz prirodnog staništa ako se svrha postupka ne može postići koristeći životinje koje su uzgojene za korišćenje u postupcima.

(3) Hvatanje životinja u prirodnom okruženju obavljaju samo obučena lica koristeći metode koje ne uzrokuju životinjama nepotrebnu bol, patnju, stres ili trajno oštećenje.

(4) Svaku životinju za koju se ustanovi da je pri hvatanju ili nakon hvatanja ozlijeđena ili lošeg zdravstvenog stanja pregleda veterinar ili druga kompetentna osoba nakon čega se preduzimaju mjere kako bi se smanjila patnja životinje.

(5) Nadležna tijela mogu odobriti izuzeća od zahtjeva za intervencijom za ublažavanje patnje životinje ako za to postoji naučno opravdanje.

Životinje koje se uzgajaju za korišćenje u postupcima

Član 10

(1) Životinje koje pripadaju vrstama datim u Prilogu 1 koriste se u postupcima samo ako su uzgojene za korišćenje u postupcima u samoodrživoj koloniji.

(2) U smislu ovog člana samoodrživa kolonija znači kolonija u kojoj se životinje uzgajaju samo unutar kolonije ili potiču iz drugih kolonija, ali nijesu uzete iz prirodnog staništa, i u kojima se životinje uzgajaju na način koji osigurava da su životinje naviknute na ljude.

(3) Izuzetno od stava 1 ovog člana nadležno tijelo može odobriti korišćenje životinja datih u Prilogu 2 koje nijesu uzgojene za korišćenje u postupcima ako za to postoji naučno opravdanje.

Lutajuće životinje i divlje životinje domaćih životinjskih vrsta

Član 11

(1) Lutajuće životinje i divlje životinje domaćih životinjskih vrsta ne koriste se u postupcima.

(2) Izuzetno od stava 1 ovog člana nadležno tijelo će odobriti korišćenje lutajućih životinja i divljih životinja domaćih životinjskih vrsta pod sljedećim uslovima:

1) prijedlozi su potrebne studije o zdravlju i dobrobiti životinja ili ozbiljnim prijetnjama za životnu sredinu ili zdravlje ljudi ili životinja; i

2) postoji naučno opravdanje da je namjenu postupka moguće postići samo korišćenjem lutajućih životinja ili divljih životinja domaćih životinjskih vrsta.

Postupci

Član 12

- (1) Postupci se sprovode u objektu korisnika, osim ako za to postoji naučno opravdanje
- (2) Postupci se sprovode samo u okviru projekta.

Odabir metoda

Član 13

(1) Ne isključujući primjenu propisa kojim se zabranjuju neke vrste metoda, postupak se ne sprovodi ako postoji druga metoda ili strategija ispitivanja za postizanje željenog rezultata koja ne uključuje korišćenje živih životinja i koja je priznata.

(2) Pri odabiru postupaka vodi se računa o tome da:

- 1) se koristi najmanji broj životinja;
- 2) se uključuju životinje s najmanjom sposobnošću osjećanja bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja;
- 3) uzrokuju najmanje bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja;
- 4) postoji najveća vjerojatnoća da će dati zadovoljavajuće rezultate.

(3) Smrt kao konačni rezultat postupka izbjegava se koliko god je to moguće i nadomješta se ranijim i humanim usmrćivanjem.

(4) Kad smrt kao konačni rezultat postupka nije moguće izbjeći, postupak se koncipira tako da:

- 1) uzrokuje smrt najmanjeg mogućeg broja životinja; i
- 2) smanji trajanje i intenzitet patnje životinje na minimum i koliko god je to moguće, omogući bezbolnu smrt.

Anestezija

Član 14

(1) Postupci se sprovode pod opštom ili lokalnom anestezijom, osim ako je neopravdano, pri čemu se koristi analgezija ili druga odgovarajuća metoda kojom se bol, patnja i stres svedu na minimum.

(2) Postupci koji uključuju ozbiljne povrede koje mogu prouzrokovati jaku bol ne sprovode se bez anestezije.

(3) Pri donošenju odluke o opravdanosti korišćenja anestezije u obzir se uzima sljedeće:

- 1) da li je li anestezija više traumatična za životinju nego sam postupak; i
- 2) da li je li anestezija nekompatibilna sa svrhom postupka.

(4) Životinjama se ne daje nikakav lijek koji bi uklonio i smanjio njihovu sposobnost pokazivanja bola bez odgovarajuće doze anestetika ili analgetika.

(5) U slučajevima iz stava 4 ovog člana preporučuje se naučno opravdanje, praćeno pojedinostima o režimu davanja anestetika ili analgetika.

(6) Životinja koja može osjećati bol kad anestezija popusti liječi se preventivnim i postoperativnim analgeticima ili drugim odgovarajućim metodama za ublažavanje bola, ako je to kompatibilno sa svrhom postupka.

(7) Čim je postignuta svrha postupka, preduzimaju se odgovarajuće mjere da se patnja životinje svede na minimum.

Klasifikacija postupaka prema težini

Član 15

Postupci se prema težini klasifikuju kao:

- 1) nepovratni;
- 2) blagi;
- 3) umjereni; i
- 4) teški

za svaki slučaj zasebno koristeći mjerila za klasifikaciju koja su data u Prilogu 3.

Ponovno korišćenje

Član 16

(1) Životinja koja se već koristila u jednom ili više postupaka, kad je za te potrebe moguće koristiti drugu životinju na kojoj prethodno nije izveden ni jedan postupak, može se ponovno koristiti u novom postupku samo ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

- 1) postupak u kojem se životinja koristila je klasifikovan kao blag ili umjeren;
- 2) utvrđeno je da je zdravstveno stanje životinje i njena dobrobit u potpunosti dovedena na normalan nivo;

- 3) novi postupak je klasifikovan kao blag, umjeren ili nepovratan; i
 - 4) u skladu je sa veterinarskim mišljenjem, koje uzima u obzir životno iskustvo životinje.
- (2) Izuzetno od stava 1 tačka 1 ovog člana, nadležno tijelo može nakon veterinarskog pregleda životinje dopustiti ponovnu upotrebu životinje pod uslovom da nije bila korišćena više od jednom u postupku koji je uključivao jaku bol, stres ili sličan nivo patnje.

Kraj postupka

Član 17

(1) Smatra se da je postupak okončan kad nema više daljih opažanja za navedeni postupak ili kad se u slučaju novih genetski izmijenjenih linija životinja kod njihovih potomaka ne primjećuje i ne očekuje da će osjećati bol, patnju, stres ili trajno oštećenje koje je jednako ili veće od onog izazvanog ubodom igle.

(2) Na kraju postupka odluku o održavanju životinje u životu donosi veterinar ili druga kompetentna osoba.

(3) Životinju se usmrćuje kada je vjerovatno da će ostati u stanju u kojem osjeća umjerenu ili jaku bol, patnju, stres ili ima trajno oštećenje.

(4) Kad se životinja ostavi u životu, pružaju joj se briga i smještaj koji odgovaraju njenom zdravstvenom stanju.

Razmjena organa i tkiva

Član 18

Tkiva i organi usmrćenih životinja razmjenjuju se ako za to postoji potreba.

Puštanje životinja na slobodu i ponovno udomljavanje

Član 19

Za životinje koje se koriste ili za koje postoji namjera da se koriste u postupcima može se omogućiti ponovno udomljavanje, ili vraćanje u odgovarajuće stanište ili sistem uzgoja primjeren vrsti, pod uslovom da su kumulativno ispunjeni sljedeći uslovi:

- 1) zdravstveno stanje životinje to dozvoljava;
- 2) ne postoji opasnost po javno zdravlje, zdravlje životinja ili životnu sredinu; i
- 3) preduzete su odgovarajuće mjere koje garantuju dobrobit životinje.

Odobranje uzgajivača, dobavljača i korisnika

Član 20

(1) Nadležno tijelo odobrava obavljanje eksperimenata na životinjama i vodi registar svih uzgajivača, dobavljača i korisnika.

(2) Odobrenje iz stava 1 ovog člana izdaje se na period važenja koji nadležno tijelo odredi.

(3) Odobrenje stava 1 ovog člana izdaje se samo ako uzgajivač, dobavljač ili korisnik kao i njegov objekat ispunjavaju uslove propisane zakonom i ovim pravilnikom.

(4) U odobrenju se navodi odgovorno lice koje garantuje usklađenost sa odredbama ovog pravilnika kao i lica iz člana 24 stav 1 i člana 25 ovog pravilnika.

(5) U slučaju svake značajne promjene u strukturi ili funkciji objekta uzgajivača, dobavljača ili korisnika koja može negativno uticati na dobrobit životinja, podnosi se zahtjev za obnavljanje odobrenja.

(6) O svim promjenama lica iz stava 1 ovog člana obavještavaju nadležno tijelo.

Korektivne mjere, suspenzija i povlačenje odobrenja

Član 21

(1) Kada uzgajivač, dobavljač ili korisnik više ne ispunjava zahtjeve propisane ovim pravilnikom, nadležno tijelo donosi odgovarajuće korektivne mjere, ili zahtijeva sprovođenje takvih mjera, ili suspenduje ili povlači odobrenje.

(2) Prilikom suspenzija ili povlačenja odobrenja vodi se računa da ne nastupi negativan uticaj na dobrobit životinja smještenih u objektu.

Zahtjevi za instalacije i opremu

Član 22

(1) Svi objekti uzgajivača, dobavljača i korisnika treba da imaju instalacije i opremu koja odgovara vrsti životinja smještenih u objektu i u prostorima u kojima se sprovode postupci, kao i sprovođenju tih postupaka.

(2) Oblik, konstrukcija i metode funkcionisanja instalacija i opreme iz stava 1 ovog člana treba da se sprovede na što djelotvorniji način, sa ciljem dobijanja pouzdanih rezultata koristeći najmanji broj životinja i uzrokujući najmanji nivo bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja.

(3) Uslovi koje treba da ispunjavaju objekti za držanje eksperimentalnih životinja dati su u Prilogu 4.

Osposobljavanje osoblja

Član 23

(1) Svaki uzgajivač, dobavljač i korisnik treba da ima na lokaciji dovoljno osoblja.

(2) Osoblje treba da ima odgovarajuće kvalifikacije i vještine prije obavljanja bilo kojeg od sljedećih poslova:

- 1) sprovođenje postupaka na životinjama;
- 2) osmišljavanje postupaka i projekata;
- 3) brigu o životinjama; ili
- 4) usmrćivanje životinja.

(3) Osobe koje obavljaju poslove iz stava 2 tačka 2 ovog člana treba da imaju odgovarajući nivo osposobljenosti iz naučnog područja povezanog sa poslom koji obavljaju i treba da posjeduju specifično znanje o toj životinjskoj vrsti.

(4) Kod osoblja koje obavlja poslove iz stava 2 tač. 1, 3 ili 4 ovog člana vrši se praćenje u sprovođenju postupaka dok ne postigne potrebnu stručnu osposobljenost, shodno datom odobrenju, ili na drugi odgovarajući način.

(5) Minimalni zahtjevi u pogledu obrazovanja i osposobljavanja kao i zahtjevi za dobijanje, održavanje i dokazivanje potrebne stručne osposobljenosti za poslove iz stava 2 ovoga člana dati su u Prilogu 5.

Posebni zahtjevi za osoblje

Član 24

(1) Svaki uzgajivač, dobavljač i korisnik treba da ima jednu ili više osoba na samoj lokaciji koje:

- 1) su odgovorne za praćenje uslova dobrobiti i brige za životinje smještene u objektu;
- 2) obezbjeđuju da osoblje koje postupa sa životinjama ima pristup informacijama koje su specifične za vrstu smještenu u objektu;
- 3) su odgovorne da je osoblje odgovarajućeg nivoa obrazovanja, stručno osposobljeno i da se stalno usavršava, kao i da je pod nadzorom dok ne pokaže potrebnu stručnu osposobljenost.

(2) Lica iz člana 39 stav 2 tačka 2 ovog pravilnika treba da:

- 1) obezbjeđuju da se zaustavi svaki nepotrebn bol, patnja, stres ili trajno oštećenje koje se nanosi životinji tokom postupka; i
- 2) obezbjeđuju da se projekti sprovedu u skladu sa dozvolom za projekte ili, u slučajevima iz člana 41 ovog pravilnika u skladu sa zahtjevom dostavljenim nadležnom tijelu ili bilo kojom odlukom nadležnog tijela, da obezbjeđuju da se u slučaju nesuklađenosti donesu i evidentiraju odgovarajuće korektivne mjere.

Imenovani veterinar

Član 25

Svaki uzgajivač, dobavljač i korisnik treba da imenuje veterinara sa stručnim znanjem u području laboratorijske medicine životinja ili, ako je moguće, odgovarajuće osposobljenog stručnjaka koji je odgovoran za savjetovanje u vezi sa dobrobiti i liječenjem životinja.

Lica odgovorna za dobrobit životinja

Član 26

(1) Svaki uzgajivač i dobavljač i korisnik treba da imenuje jedno ili više lica odgovornih za dobrobit životinja i brigu o njima.

(2) Pored odgovornih lica iz stava 1 ovog člana korisnik treba da imenuje i lice koje posjeduje odgovarajuće znanje u oblasti zaštite dobrobiti životinja.

(3) Lica iz st. 1 i 2 ovog člana dobijaju informacije od imenovanog veterinara ili stručnjaka iz člana 24 ovog pravilnika.

Poslovi lica odgovornih za dobrobit životinja

Član 27

(1) Lica odgovorna za dobrobit životinja:

- 1) savjetuju osoblje koje postupa sa životinjama o pitanjima u vezi sa dobrobiti životinja, u pogledu njihove nabavke, smještaja, brige i korišćenja;
- 2) savjetuju osoblje o primjeni zahtjeva za zamjenu, smanjenje i poboljšanje koje je neophodno za tehnički i naučni

razvoj u vezi sa primjenom tog zahtjeva;

3) uspostavljaju i preispituju interne operativne postupke u pogledu nadzora, izvještavanja i praćenja u vezi s dobrobiti životinja smještenih u objektu ili životinja koje se u njemu koriste;

4) prati razvoj i rezultat projekata, uzimajući u obzir učinak na životinje koje se koriste, identifikuje i savjetuje u pogledu elemenata koji nadalje doprinose zamjeni, smanjenju i poboljšanju; i

5) savjetuju o programima ponovnog udomljavanja, uključujući odgovarajuću socijalizaciju životinja koje je potrebno ponovno udomiti.

(2) Lica odgovorna za dobrobit životinja vode evidenciju o datim savjetima, koja se čuva najmanje tri godine i stavlja na raspolaganje nadležnom tijelu na njegov zahtjev.

Strategije za uzgoj primata osim čovjeka

Član 28

Uzgajivači primata, osim čovjeka treba da imaju uspostavljenu strategiju za povećanje učešća životinja koje su potomci primata, osim čovjeka uzgojenih u zatočeništvu.

Programi za ponovno udomljavanje ili puštanje životinja

Član 29

(1) Kada se dopušta ponovno udomljavanje, uzgajivači, dobavljači i korisnici iz čijih će se prostora životinje ponovno udomljavati raspolažu programom za ponovno udomljavanje koji obezbjeđuje socijalizaciju životinja koje se ponovno udomljavaju.

(2) U slučaju divljih životinjskih vrsta, kada je to moguće, program rehabilitacije uspostavlja se prije nego što one budu vraćene u svoje stanište.

Evidencija o životinjama

Član 30

(1) Svi uzgajivači, dobavljači i korisnici vode evidenciju o:

1) broju i životinjskim vrstama koje su uzgojene, dobijene, dobavljene, korišćene u postupcima, puštene ili ponovno udomljene;

2) porijeklu životinja, uključujući podatke koji dokazuju da li su uzgojene za korišćenje u postupcima;

3) datumima kad su životinje dobijene, nabavljene, puštene ili ponovno udomljene;

4) licu od koga su životinje dobijene;

5) imenu i adresi primaoca životinja;

6) broju i životinjskim vrstama koje su uginule ili su bile usmrćene u svakom objektu, a za životinje koje su uginule navodi se uzrok smrti ako je poznat; i

7) projektima u kojima se životinje koriste.

(2) Evidencija iz stava 1 ovog člana čuva se najmanje pet godina a na zahtjev dostavlja se na raspolaganje nadležnom tijelu.

Informacije o psima, mačkama i primatima osim čovjeka

Član 31

(1) Svi uzgajivači, dobavljači i korisnici vode evidenciju o svakom psu, mački i primatu osim čovjeka, koja pored podataka iz člana 30 stav 1 ovog pravilnika sadrži:

1) identitet;

2) mjesto i datum rođenja, ako je poznat;

3) informaciju o tome da li je životinja uzgajana za korišćenje u postupcima; i

4) u slučaju primata osim čovjeka, informaciju o tome da li je životinja potomak primata osim čovjeka uzgojenih u zatočeništvu.

(2) Svaki pas, mačka i primat (isključujući čovjeka), treba da ima karton koji prati životinju sve dok se koristi za potrebe eksperimenta, koji se izdaje prilikom rođenja ili nakon rođenja, što je prije moguće i treba da sadrži sve relevantne reproduktivne, veterinarske i socijalne podatke o pojedinoj životinji i podatke o projektima u kojima je bila korišćena.

(3) Informacije navedene u ovom članu čuvaju se najmanje tri godine nakon smrti ili ponovnog udomljavanja životinje i na zahtjev se stavljaju na raspolaganje nadležnom tijelu.

(4) U slučaju ponovnog udomljavanja, relevantni podaci o veterinarskoj brizi i socijalni podaci iz pojedinačnog kartona iz stava 2 ovog člana prilažu se uz životinju.

Označavanje i identifikacija pasa, mačaka i primata osim čovjeka

Član 32

(1) Svaki pas, mačka ili primat osim čovjeka najkasnije u periodu odbijanja označava se posebnom trajnom identifikacionom oznakom na što bezbolniji način.

(2) Kada se prije odbijanja pas, mačka ili primat osim čovjeka premješta od jednog uzgajivača, dobavljača ili korisnika drugome, a prethodno označivanje nije izvodljivo iz praktičnih razloga, primalac vodi evidenciju u kojoj se navodi posebno majka životinje dok dotična životinja ne bude označena.

(3) Kada neoznačenog odbijenog psa, mačku ili primata osim čovjeka zaprimi uzgajivač, dobavljač ili korisnik, životinju trajno označava čim je prije moguće i na što bezbolniji način.

(4) Uzgajivač, dobavljač i korisnik dostavljaju na zahtjev nadležnog tijela razloge zbog kojih životinja nije označena.

Briga i smještaj

Član 33

(1) U vezi sa brigom o eksperimentalni životinjama i njihovim smještajem potrebno je obezbijediti da:

1) sve životinje imaju smještaj, okruženje, hranu, vodu i brigu prilagođenu njihovom zdravlju i dobrobiti;

2) sva ograničenja mjera u kojoj životinje mogu zadovoljiti svoje fiziološke i etološke potrebe budu smanjena na minimum;

3) se svakodnevno provjeravaju uslovi okruženja u kojima se životinje uzgajaju, drže ili koriste;

4) su donesene mjere kojima se obezbjeđuje uklanjanje svakog otkrivenog nedostatka ili nepotrebne boli, patnje, stresa ili trajnog oštećenja čim je prije moguće; i

5) se životinje prevoze u odgovarajućim uslovima.

(2) Ako postoji naučni razlog ili razlog povezan sa dobrobiti ili zdravljem životinja ne primjenjuje se stav 1 tačka 1 ovog člana.

Kontrole

Član 34

(1) Nadležno tijelo sprovodi redovne kontrole svih uzgajivača, dobavljača i korisnika, uključujući njihove objekte, radi provjere usklađenosti sa ovim pravilnikom.

(2) Nadležno tijelo prilagođava učestalost kontrola na osnovu analize rizika za svaki objekat uzimajući u obzir:

1) broj i vrstu smještenih životinja;

2) evidenciju uzgajivača, dobavljača ili korisnika u vezi sa poštovanjem zahtjeva ovoga pravilnika;

3) broj i vrstu projekata koje sprovodi korisnik o kojem je riječ; i

4) bilo koje informacije koje mogu upućivati na neusklađenost.

(3) Kontrole sprovode se na barem jednoj trećini korisnika svake godine u skladu sa analizom rizika iz stava 2 ovog člana.

(4) Izuzetno od stava 3 ovog člana kontrole, korisnika dobavljača i uzgajivača primata osim čovjeka sprovode se najmanje jednom godišnje.

(5) Određeni broj kontrola sprovodi se bez prethodne najave.

(6) Nadležno tijelo vodi evidencije o kontrolama i čuva ih najmanje pet godina.

Odobrenje projekta

Član 35

(1) Ne isključujući primjenu člana 41 ovog pravilnika projekti se ne sprovode bez prethodnog odobrenja nadležnog tijela i u skladu sa odobrenjem ili, u slučajevima iz člana 41 ovog pravilnika, u skladu sa zahtjevom koji se šalje nadležnom tijelu ili s bilo kojom odlukom koju je donijelo nadležno tijelo.

(2) Ni jedan projekat se ne sprovodi dok prethodno nije obavljena procjena iz člana 37 ovog pravilnika.

Zahtjev za odobrenje projekta

Član 36

(1) Zahtjev za odobrenje projekta podnosi korisnik ili osoba odgovorna za projekat.

(2) Zahtjev iz stava 1 ovog člana sadrži:

1) predlog projekta;

2) netehnički opis projekta; i

3) podatke koji su dati u Prilogu 6.

(3) Zahtjev za odobrenje projekta iz člana 41 stav 1 ovog pravilnika ne mora da sadrži netehnički opis projekta.

Procjena projekta

Član 37

- (1) Procjena projekta vrši se na način što se provjerava ispunjenost sljedećih kriterijuma:
- 1) projekat je zasnovan na naučnoj i obrazovnoj osnovi ili je zasnovan na zahtjevima zakonodavstva;
 - 2) svrha projekta opravdava korišćenje životinja; i
 - 3) projekat je osmišljen tako da omogućava sprovođenje postupaka na što je više moguće human i ekološki opravdan način;
- (2) Procjena projekta uključuje posebno:
- 1) procjenu ciljeva projekta, predviđene naučne benefite ili obrazovne vrijednosti;
 - 2) procjenu usklađenosti projekta sa zahtjevima zamjene, smanjenja i poboljšanja;
 - 3) procjenu i dodjelu klasifikacije po težini postupaka;
 - 4) analizu štete i opravdanosti projekta, radi procjene da li je šteta nanescena životinjama u smislu patnje, boli i stresa opravdana s obzirom na očekivani rezultat i uzimajući u obzir etička načela kao i da li može u krajnjem koristiti ljudima, životinjama ili okruženju;
 - 5) procjenu svih opravdanja iz čl. 6 do 12, 14, 16 i 33 ovog pravilnika; i
 - 6) određivanje je li i kada potrebno sprovesti retroaktivnu procjenu projekta.
- (3) Nadležno tijelo koje sprovodi procjenu projekta uzima u obzir stručno znanje posebno iz sledećih područja:
- 1) područja naučne upotrebe za koja će se koristiti životinje, uključujući zamjenu, smanjenje i poboljšanje u tim područjima;
 - 2) koncepta oglada, uključujući statistiku kad je to primjenjivo;
 - 3) veterinarske prakse sa područja nauke o laboratorijskim životinjama ili veterinarske prakse u pogledu divljih životinja kad je opravdano;
 - 3) uzgoja životinja i brigu o njima u odnosu na vrste koje se planiraju koristiti;
- (4) Ocjena projekta je transparentna i shodno zaštiti intelektualne svojine i povjerljivih podataka, procjena projekta sprovodi se na nepristrasan način i ona može uključivati mišljenje nezavisnih strana.

Retroaktivna ocjena

Član 38

- (1) Retroaktivna ocjena sprovodi se nakon procjenjivanja:
- 1) da li su postignuti ciljevi projekta;
 - 2) štete nanescene životinjama, uključujući broj korišćenih životinja i težinu postupaka; i
 - 3) svih elemenata koji mogu doprinijeti daljem sprovođenju zahtjeva zamjene, smanjenja i poboljšanja.
- (2) Svi projekti u kojima se koriste primati osim čovjeka i projekti koji uključuju postupke klasifikovane kao teške, uključujući one iz člana 15 stav 2 ovog pravilnika, podvrgavaju se retroaktivnoj ocjeni.
- (3) Projekti koji uključuju samo postupke koji su klasifikovani kao blagi ili nepovratni mogu se izuzeti od zahtjeva za retroaktivnu ocjenu.

Odobranje projekta

Član 39

- (1) Odobranje projekta ograničeno je na postupke koji su bili predmet:
- 1) ocjene projekta; i
 - 2) klasifikacije s obzirom na težinu tih postupaka.
- (2) U odobrenju projekta navode se:
- 1) korisnik koji sprovodi projekat;
 - 2) osobe koje su odgovorne za cjelokupno sprovođenje projekta i njegovu usklađenost sa odobrenjem projekta;
 - 3) prema potrebi objekti u kojima će se projekat sprovoditi; i
 - 4) bilo koji posebni uslovi koji proizlaze iz ocjene projekta, uključujući hoće li i kada biti sprovedena retroaktivna procjena projekta.
- (3) Odobrenje projekta dodjeljuje se za period koji nije duži od pet godina.
- (4) Može se dopustiti odobrenje višekratnih generičkih projekata koje sprovodi isti korisnik ako takvi projekti ispunjavaju regulatorne zahtjeve ili ako se u takvim projektima koriste životinje za proizvodnju ili dijagnostičke namjene pomoću utvrđenih metoda.

Odluke o odobrenju

Član 40

(1) Odluka o odobrenju projekta donosi se i dostavlja podnosiocu zahtjeva najkasnije u roku od 40 radnih dana od dana prijema potpunog i pravilno popunjenog zahtjeva.

(2) U rok iz stava 1 ovog člana uračunava se vrijeme ocjenjivanja projekta.

(3) Kad je to opravdano zbog složenosti i multidisciplinarnog tips projekta, nadležno tijelo može produžiti rok iz stava 1 ovog člana jedan put za period koji ne prelazi 15 radnih dana. Produženje i trajanje produženja moraju biti propisno utemeljeni i o tome se obavještava podnosilac zahtjeva prije isteka roka iz stava 1 ovog člana.

(4) Nadležna tijela potvrđuju podnosiocu zahtjeva prijem svih zahtjeva za odobrenje čim je prije moguće i naznačuju rok iz stava 1 ovog člana unutar kojeg je potrebno donijeti odluku.

(5) U slučaju nepotpunog ili neispravno popunjenog zahtjeva, nadležno tijelo što je prije moguće obavještava podnosioca o potrebi dostavljanja dopune dokumentacije i o eventualnim poslasticama za isticanje roka za podnošenje zahtjeva.

Skraćeni postupak

Član 41

(1) O odobravanju projekata koji uključuju postupke klasifikovane kao nepovratne, blage ili umjerene i u kojima nijesu korišćeni primati osim čovjeka, a koji su potrebni za ispunjavanje regulatornih zahtjeva, ili u kojima se koriste životinje za proizvodnju ili u dijagnostičke svrhe pomoću utvrđenih metoda nadležno tijelo može odlučiti u skraćenom postupku.

(2) Nadležno tijelo može odlučiti u skraćenom postupku ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

1) u zahtjevu su navedeni elementi iz člana 39 stava 2 tač. 1, 2 i 3 ovog pravilnika

2) procjena projekta sprovedena je u skladu sa članom 37 ovog pravilnika; i

3) rok iz člana 40 stav 1 ovog pravilnika nije prekoračen.

(3) Ako je projekat izmijenjen tako da to može imati negativan uticaj na dobrobit životinja, zahtijevaju se dodatne ocjene projekta sa povoljnim rezultatom.

(4) Član 39 st. 3. i 4, član 40 stav 3 i član 43 st. 3, 4 i 5 ovog pravilnika primjenjuju se *mutatis mutandis* na projekte koji su odobreni za sprovođenje u skladu s ovim članom.

Netehnički opis projekta

Član 42

(1) Shodno zaštiti intelektualne svojine i povjerljivih informacija, netehnički opis projekta sadrži:

1) podatke o ciljevima projekta, uključujući predviđenu štetu i korist kao i broj i vrstu životinja koje će se koristiti;

2) dokaz o usklađenosti sa zahtjevima zamjene, smanjenja i poboljšanja

(2) Netehnički opis projekta je anoniman i ne sadrži imena i adrese korisnika i njegovog osoblja.

Izmjena, obnavljanje i povlačenje odobrenja projekta

Član 43

(1) Za bilo koju izmjenu projekta koja može negativno uticati na dobrobit životinja zahtijeva se izmjena ili obnavljanje odobrenja projekta.

(2) Svaka izmjena ili obnavljanje odobrenja projekta podliježe daljem povoljnom rezultatu procjene projekta.

(3) Nadležno tijelo povlači odobrenje projekta kada se projekat ne sprovodi u skladu sa odobrenjem projekta.

(4) Odobrenje se povlači samo ako to negativno ne utiče na dobrobit životinja koje se koriste ili su planirane za korišćenje u projektu.

Dokumentacija

Član 44

(1) Sva dokumentacija koja je dostupna nadležnom tijelu, a koja se odnosi na projekat, uključujući odobrenje projekata, čuva se najmanje tri godine nakon isteka datuma važenja odobrenja projekta ili nakon isteka roka iz člana 40 stav 1 ovog pravilnika.

(2) Dokumentacija za projekte za koje se zahtijeva retroaktivna procjena čuva se do zaključenja retroaktivne procjene, a najmanje tri godine nakon isteka datuma važenja odobrenja projekta ili nakon isteka roka iz člana 40 stav 1 ovog pravilnika.

Izbjegavanje dupliranja postupaka

Član 45

Podaci iz drugih država prihvataju se u dobijenim postupcima koji su zakonski priznati, osim ako je potrebno sprovođenje daljih postupaka u vezi sa tim podacima u svrhu zaštite javnog zdravlja, bezbjednosti i životne sredine.

Zaštitne klauzule

Član 46

(1) Kada postoje naučno utemeljeni razlozi na osnovu kojih se procijeni da je potrebno koristiti primata osim čovjeka za namjene iz člana 8 stav 1 tačka 1 ovog pravilnika, ali kada njihovo korišćenje nije u svrhu izbjegavanja, prevencije, dijagnostifikovanja ili liječenja stanja opšte slabosti ili kliničkih stanja potencijalno opasnih po život, može se donijeti privremena mjera kojom se dopušta takvo korišćenje, pod uslovom da se svrha ne može postići korišćenjem drugih životinjskih vrsta koje nijesu primati osim čovjeka.

(2) Ako postoje naučno utemeljeni razlozi zbog kojih se procijeni da je djelovanje bitno za očuvanje životinjskih vrsta ili u vezi sa neočekivanim izbijanjem kliničkih stanja opasnih po život ili kliničkih stanja opšte slabosti kod čovjeka, može se donijeti privremena mjera kojom se dopušta korišćenje čovjekolikih majmuna u postupcima koji imaju jednu od sljedećih namjena:

1) translacijska ili primijenjena istraživanja sa namjenom zaštite, prevencije, dijagnostifikovanja ili liječenje bolesti, slabosti ili drugih nepravilnosti ili njihovih učinaka kod ljudi;

2) namjene iz člana 5 stav 1 tačka 3 ili tačka 5 ovog pravilnika pod uslovom da namjenu postupka nije moguće postići korišćenjem drugih vrsta osim čovjekolikih majmuna ili korišćenjem alternativnih metoda

(3) Kada na osnovu izuzetnih i naučno opravdanih razloga se smatra da je potrebno dopustiti korišćenje postupka koji uključuje jak bol, patnju ili stres za koje se pretpostavlja da bi bili dugotrajni i da se ne bi moglo olakšati, kako je navedeno u članu 15 stav 2 ovog pravilnika, može se donijeti privremena mjera kojom se dopušta takav postupak.

(4) U slučaju iz stava 3 ovog člana može se donijeti odluka o zabrani upotrebe primata u takvim postupcima.

Referentne laboratorije

Član 47

Referentne laboratorije Evropske unije i njihove dužnosti i obaveze date su u Prilogu 7.

Prilozi

Član 48

Prilozi 1 do 7 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Odložena primjena

Član 49

Odredba člana 47 ovog pravilnika primjenjivaće se od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Prestanak važenja

Član 50

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o načinu držanja životinja koje se koriste u eksperimentima („Službeni list CG“, br. 6/19 i 47/26) .

Stupanje na snagu

Član 51

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: 04-312/26-11475/3

Podgorica, 19. juna 2026. godine

Ministar,
Vladimir Joković, s.r.

PRILOG 1

SPISAK ŽIVOTINJA KOJE SE UZGAJAJU ZA KORIŠĆENJE U POSTUPCIMA

1) miš - *Mus musculus*;

2) pacov - *Rattus norvegicus*;

3) zamorče - *Cavia porcellus*;

- 4) zlatni hrčak - *Mesocricetus auratus*;
- 5) kineski hrčak – *Critetulus griseus*;
- 6) mongolski skakač - *Meriones unguiculatus*;
- 7) kunić - *Oryctolagus cuniculus*,
- 8) pas - *Canis familiaris*;
- 9) mačka - *Felis catus*;
- 10) sve vrste primata (isključujući čovjeka) ;
- 11) žaba – *Xenopus (laevis, tropikalisi)*, *Rana (temporaria pipensi)*,
- 12) zebica (*Danio rerio*).

PRILOG 2

METODE ZA USMRĆIVANJE ODREĐENIH VRSTA ŽIVOTINJA

Za usmrćivanje životinja koriste se metode date u Tabeli 1. Osim metoda iz Tabele 1, mogu se koristiti i druge metode:

- 1) na životinjama bez svijesti, pod uslovom da životinja ne dolazi svijesti prije smrti;
- 2) na životinjama koje se koriste u istraživanju u poljoprivredi, kad cilj projekta zahtijeva da se životinje drže u sličnim uslovima u kojima se drže komercijalne farmske životinje; te životinje se mogu usmrtniti u skladu sa propisom kojim su uređeni uslovi za zaštita dobrobiti životinja tokom klanja;
- 3) kada se na osnovu naučnih dokaza smatra da je metoda najmanje jednako humana; ili
- 4) kada svrhu eksperimenta, na osnovu naučno opravdanih razloga, nije moguće postići korišćenjem metoda iz Tabele 1 ovog Priloga 2 .

Smatra se da je usmrćivanje životinje završeno:

- 1) potvrdom trajnog prestanka cirkulacije;
- 2) uništenjem mozga;
- 3) dislokacijom vrata;
- 4) iskrvarenjem; ili
- 5) potvrdom početka mrtvačke ukočenosti (*rigor mortis*).

Životinje – napomene/metode	Ribe	Vodozemci	Gmizavci	Ptice	Glodari	Kunići	Psi, mačke, tvorovi i lisice	Veliki sisari	Primati (isključujući čovjeka)
Prevelika doza anestetika	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
Pištoli za omamljivanje	x	x	(2)	x	x		x		x
Ugljen dioksid	x	x	x		(3)	x	x	x	x
Dislokacija vrata	x	x	x	(4)	(5)	(6)	x	x	x
Potres mozga/perkusijski udarac u glavu				(7)	(8)	(9)	(10)	x	x
Dekapitacija	x	x	x	(11)	(12)	x	x	x	x
Omamljivanje električnom strujom	(13)	(13)	x	(13)	x	(13)	(13)	(13)	x
Inertni gasovi (Ar, N ₂)	x	x	x			x	x	(14)	x
Pucanj uz korištenje metka odgovarajućim puškama, pištoljima i streljivom	x	x	(15)	x	x	x	(16)	(15)	x

- (1) Kad je primjereno, koristi se uz prethodno davanje sedativa.
- (2) Samo za primjenu na većim gmizavcima.
- (3) Samo za primjenu uz postupno dodavanje gasa. Ne upotrebljava se za fetuse i novorođene glodare.
- (4) Samo za primjenu na pticama težine do 1 kg; ptice teže od 250 g potrebno je prethodno sedirati.
- (5) Samo za primjenu na glodarima težine do 1 kg; glodare teže od 150 g potrebno je prethodno sedirati.
- (6) Samo za primjenu na kunićima težine do 1 kg; kuniće teže od 150 g potrebno je prethodno sedirati.
- (7) Samo za primjenu na pticama težine do 5 kg.
- (8) Samo za primjenu na glodarima težine do 1 kg.
- (9) Samo za primjenu na kunićima težine do 5 kg.
- (10) Samo za primjenu na novorođenim životinjama.
- (11) Samo za primjenu na pticama težine do 250 g.
- (12) Primjenljivo samo ako druge metode nijesu moguće.
- (13) Potrebna je posebna oprema.
- (14) Samo za primjenu na svinjama.
- (15) Samo za primjenu na terenu, a mogu da je sprovedu samo iskusni strijelci.

MJERILA ZA KLASIFIKACIJU TEŽINE POSTUPKA

Klasifikacija eksperimenata određuje se u odnosu na očekivani nivo bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja koje će životinja osjećati tokom trajanja eksperimenta.

Postupci pri izvođenju eksperimenata u kojima se koriste životinje se klasifikuju kao „nepovratni“, „blagi“, „umjereni“ ili „teški“, za svaki postupak posebno, koristeći mjerila za klasifikaciju iz tač. 3.1 do 3.3 ovog dijela.

3.1

Kategorije težine

Eksperiment koji se u potpunosti sprovodi u opštoj anesteziji nakon koje se životinja neće vratiti svijesti razvrstava se kao »nepovratan« eksperiment.

Eksperiment na životinjama nakon koga životinje mogu osjećati kratkotrajan blagi bol, patnju ili stres ili eksperiment bez značajnog slabljenja dobrobiti životinja ili opšteg stanja životinja razvrstava se kao »blagi« eksperiment.

Eksperiment na životinjama nakon kojeg će životinje vjerovatno osjećati kratkotrajni umjereni bol, patnju ili stres, ili dugotrajni umjereni bol, patnju ili stres i eksperiment za koji je vjerovatno da će prouzrokovati umjereno slabljenje dobrobiti životinja ili opšteg stanja životinja razvrstava se kao »umjereni« eksperiment.

Eksperiment na životinjama nakon kojeg će životinje doživjeti jak bol, patnju ili stres ili dugotrajan umjeren bol, patnju ili stres, kao i eksperiment za koji je vjerovatno da će prouzrokovati teško umanjeno/oslabljeno dobrobiti životinja ili opšteg stanja životinja razvrstava se kao »težak« eksperiment.

3.2

Kriterijumi za razvrstavanje

Prilikom određivanja kategorije težine eksperimenta uzimaju se u obzir svi zahvati ili postupanja sa životinjama, a razvrstavanje eksperimenta se zasniva na najtežim posljedicama koje će vjerovatno imati pojedina životinja nakon primjene svih odgovarajućih tehnika poboljšanja.

Prilikom razvrstavanja eksperimenta u pojedinu kategoriju uzima se u obzir vrsta eksperimenta i drugi faktori koji se razmatraju od slučaja do slučaja, i to:

- 1) vrsta postupanja i/ili rukovanja sa životinjama,
- 2) vrsta bola, patnje, stresa ili trajnog oštećenja prouzrokovanih eksperimentom (svi elementi eksperimenta), kao i intenzitet eksperimenta, trajanje, učestalost i raznovrsnost upotrijebljenih tehnika,
- 3) kumulativna patnja u okviru eksperimenta,
- 4) sprečavanje prirodnog ponašanja uključujući ograničavanje propisanih zahtjeva za smještaj, držanje i njegu,
- 5) Za potrebe konačnog razvrstavanja eksperimenta po težini, treba uzeti u obzir i dodatne faktore, procijenjene od slučaja do slučaja:
- 2) tip vrste životinja i genotip,
- 3) zrelost, starost i pol životinje,
- 4) iskustvo životinje stečeno obukom obzirom na eksperiment,
- 5) stvarnu težinu prethodnih eksperimenata, ako se životinja ponovno koristi;
- 6) metode koje su korišćene za smanjivanje ili uklanjanje bola, patnje i stresa, uključujući poboljšanja uslova smještaja, držanja i njege;
- 7) humani završetak eksperimenta.

3.3

Različite vrste eksperimenta, razvrstane u kategorije težine na osnovu faktora povezanih sa vrstom eksperimenta (primjeri)

1. Blagi eksperiment:

- 1) davanje anestezije osim za potrebe usmrćivanja;
- 2) farmakokinetička studija sa jednom datom dozom i ograničenim brojem uzetih uzoraka krvi (ukupno < 10% cirkulacijskog volumena), pri čemu se očekuje da materija neće prouzrokovati uočljive negativne efekte;
- 3) neinvazivno slikanje životinja (magnetna rezonanca MRI) sa korišćenjem odgovarajućih sredstava za umirenje ili anesteziju;
- 4) površinski eksperimenti, (biopsije ušiju i repa, nehirurška potkožna implantacija minipumpi i transpondera) ;
- 5) primjena spoljnih telemetrijskih sprava, koje prouzrokuju samo manje tegobe životinjama ili manje smetnje normalne aktivnosti i ponašanja;
- 6) davanje supstanci i materija potkožno, intramuskularno, u trbušnu šupljinu, neposredno u želudac kroz grlo (gavaža sondom) i intravenozno putem površinskih krvnih sudova, kad supstanca samo blago djeluje na životinju i daje se u ograničenim dozama koje su primjerene veličini i vrsti životinje;
- 7) indukcija tumora ili prirodno nastali tumori, koji ne izazivaju uočljive negativne kliničke efekte (mali, potkožni, neinvazivni čvorići);
- 8) uzgoj genetički izmijenjenih životinja, što može prouzrokovati blage efekte na fenotip;
- 9) davanje izmijenjene hrane, koja ne zadovoljava sve prehrambene potrebe životinja i u vremenskom okviru studije očekuje se da će prouzrokovati blagu kliničku abnormalnost;

- 10) kratkotrajno (< 24 h) zadržavanje životinja u metaboličkim kavezima;
- 11) studije koje uključuju kratkotrajno odvajanje od socijalizovanih partnera, kratkotrajna izolacija u kavezima odraslih socijalizovanih vrsta pacova i miševa;
- 12) modeli koji izlažu životinje štetnim nadražajima koji su kratkotrajno povezani sa blagim bolom, patnjom ili stresom i koje životinje mogu uspješno izbjeći;
- 13) kombinacija ili akumulacija sljedećih primjera postupaka može rezultirati razvrstavanjem u »blag«:
 - a) procjena sastava tijela neinvazivnim mjerama i uz minimalno ograničavanje kretanja;
 - b) praćenje EKG-a neinvazivnim tehnikama na već naviknutim životinjama uz minimalna ograničavanja ili bez njih;
 - c) upotreba spoljnih telemetrijskih sprava za koje se ne očekuje da izazivaju tegobe socijalno prilagođenim životinjama i ne utiču na njihovu normalnu aktivnost i ponašanje;
 - d) uzgoj genetski izmijenjenih životinja, gdje se ne očekuje klinički uočljiv štetan utjecaj na fenotip;
 - e) dodavanje inertnih markera u hranu za praćenje izlučivanja produkata varenja;
 - f) uskraćivanje hrane < 24 h kod odraslih pacova;
 - g) testiranje na terenu.

2. Umjereni eksperiment:

- 1) učestala primjena testnih supstanci koje proizvode umjerene kliničke efekte, i uzimanje uzoraka krvi (> 10% cirkulacijskog volumena), kod svjesne životinje u roku od nekoliko dana bez nadomještanja oduzetog volumena;
- 2) akutne studije utvrđivanja doze, testovi hronične toksičnosti/kancerogenosti bez usmrćivanja kao završetka eksperimenta;
- 3) operacija u opštoj anesteziji sa odgovarajućom analgezijom, povezana sa postoperativnim bolom, patnjom ili slabljenjem opšteg stanja, torakotomija, kraniotomija, laparotomija, orhidektomija, limfadenektomija, tiroidektomija, ortopedska operacija sa efikasnom stabilizacijom i zacjeljivanjem rana, presađivanje organa sa efikasnim sprječavanjem odbacivanja, hirurško usađivanje katetera ili biomedicinskih sprava (telemetrijskih transmitera i mini pumpi);
- 4) modeli sa uzrokovanim tumorima ili prirodno nastalim tumorima, koji očekivano izazivaju umjereni bol ili patnju ili umjeren poremećaj normalnog ponašanja;
- 5) zračenje ili hemoterapija subletalnom dozom, ili sa smrtnom dozom ali sa ponovnim uspostavljanjem imunološkog sistema, očekivani negativni efekti su blagi ili umjereni i kratkotrajni (< pet dana);
- 6) uzgoj genetski izmijenjenih životinja, što može imati umjerene efekte na fenotip;
- 7) stvaranje genetski izmijenjenih životinja putem hirurških zahvata;
- 8) upotreba metaboličkih kaveza uz umjereno ograničavanje kretanja tokom produženog perioda (do pet dana);
- 9) studije davanja promijenjene hrane koja ne zadovoljava sve prehrambene potrebe životinja i u vremenskom okviru studije očekuje se da će prouzrokovati umjerenu kliničku abnormalnost;
- 10) uskraćivanje hrane na 48 sati kod odraslih pacova;
- 11) izazivanje reakcije bježanja i izbjegavanja, pri čemu životinja ne može pobjeći ili izbjeći nadražaj, pri čemu se očekuje da uzrokuje umjerenu stres.

3. Težak eksperiment:

- 1) testovi toksičnosti sa usmrćivanjem životinje kao završetkom eksperimenta ili pri kojima se usmrćivanje kao završetak eksperimenta očekuje i koji izazivaju teška patofiziološka stanja kao što su eksperimenti akutne toksičnosti pojedinačnom dozom u skladu sa smjernicama o ispitivanju OECD-a;
- 2) ispitivanje uređaja čiji kvar može prouzrokovati jaki bol, patnju ili smrt životinje (srčani stimulatori);
- 3) ispitivanje potencije vakcina koje karakteriše trajno oštećenje stanja životinje i progresivna bolest sa usmrćivanjem kao završetkom eksperimenta, povezano sa dugotrajnim umjerenim bolom, stresom ili patnjom;
- 4) zračenje ili hemoterapija letalnom dozom bez ponovnog uspostavljanja imunološkog sistema ili ponovno uspostavljanje imunološkog sistema sa imunološkom reakcijom transplantata u odnosu na prvobitnu bolest;
- 5) modeli sa uzrokovanim tumorima ili prirodno nastalim tumorima za koje se očekuje da izazivaju letalne bolesti povezane sa dugotrajnim umjerenim bolom, stresom ili patnjom kao što su tumori koji izazivaju kaheksiju, invazivni tumori kosti, tumori koji rezultiraju metastazama i tumori koji izazivaju ulceracije;
- 6) hirurški i drugi zahvati na životinjama u opštoj anesteziji za koje se očekuje da izazivaju jaki ili trajni umjereni postoperativni bol, patnju ili stres ili teško i trajno slabljenje opšteg stanja životinja, izazivanje komplikovanih fraktura, torakotomije bez odgovarajuće analgezije ili traume koje izazivaju višestruki zastoj odnosno prekid rada organa;
- 7) presađivanje organa kad odbacivanje organa može da dovode do teškog stresa ili slabljenja opšteg stanja životinja (ksenotransplantacija);
- 8) uzgoj životinja sa genetskim poremećajima koje očekivano trpe teško i trajno slabljenje opšteg stanja kao što je Huntingtonova bolest, mišićna distrofija, hronični ponavljajući modeli neuritis;
- 9) korišćenje metaboličkih kaveza uz teško ograničavanje kretanja tokom produženog perioda;
- 10) neizbježan električni šok (za izazivanje naučene bespomoćnosti);
- 11) dugi periodi potpune izolacije socijalizovanih životinjskih vrsta, pasa i primata (isključujući čovjeka);
- 12) imobilizacijski stres za izazivanje gastričkih ulceracija i zastoj srca kod pacova;
- 13) prisilno plivanje ili drugo vježbanje do potpune iscrpljenosti kao kraj eksperimenta.

Objekti za držanje eksperimentalnih životinja

Dio 1

Objekti uzgajivača, dobavljača i korisnika eksperimentalnih životinja treba da ispunjavaju sljedeće uslove:

1) da su konstruisani i izgrađeni na način da se obezbjeđuje ispunjenost posebnih fizioloških i etoloških zahtjeva za svaku pojedinačnu vrstu životinje, da sprječavaju bijezanje životinja i onemogućavaju ulazak neovlašćenih lica;

2) da imaju program održavanja kako bi se spriječili ili uklonili svi kvarovi na objektima ili opremi;

3) da imaju prostorije/prostor za smještaj životinja koje se redovno čiste, peru i dezinfikuju, u skladu sa programom održavanja, radi ispunjavanja propisanih zahtjeva higijene i da:

a) imaju zidove i podove prekrivene materijalom otpornim na trošenje (zbog držanja životinja ili čišćenja), koji je bezbjedan za zdravlje životinja i koji na najmanju moguću mjeru smanjuje mogućnost povređivanja životinja;

b) imaju dodatnu zaštitu za svu opremu i instalacije sa kojom životinje dolaze u kontakt, kako bi se spriječilo njihovo oštećenje ili povređivanje životinja;

c) imaju odvojene prostore za držanje i uzgoj nekompatibilnih vrsta životinja ili životinja koje zahtjevaju različite uslove držanja, a za grabljivice treba da se obezbijede posebne prostorije na dovoljnoj udaljenosti od ostalih životinja kako ne bi mogle čuti, vidjeti ili namirisati plijen;

d) su izrađeni od materijala koji se mogu lako čistiti i dezinfikovati, osim ako nijesu namjenjeni za jednokratnu upotrebu;

e) imaju odgovarajuće prostirke odnosno prostore za spavanje, prilagođene životinjskoj vrsti, uključujući materijal za gnijezda ili posebne strukture za životinje za reprodukciju koji su čisti i suvi;

f) imaju čvrstu i udobnu podlogu i prostor za odmor životinja, u zavisnosti od vrste životinja koji treba da su čisti i suvi;

4) da imaju prostor za opšte i posebne eksperimente:

a) laboratorije za obavljanje jednostavnih dijagnostičkih ispitivanja, post mortalnih pregleda i/ili uzimanje uzoraka za laboratorijska ispitivanja, prema potrebi;

b) prostor koji je pristupačan i koji se koristi u slučajevima kada nije poželjno sprovođenje eksperimenata ili opservacija u prostorijama/prostorima za uzgoj;

c) prostorije/prostore za izolaciju novopridošlih životinja do utvrđivanja njihovog zdravstvenog statusa čime se rizik za već nastanjene životinje svodi na minimum;

d) prostorije/prostore za smještaj bolesnih ili povrijeđenih životinja;

5) da imaju pomoćne prostorije/prostore koje su konstruisane, izgrađene i održavane na način da se:

a) zaštititi i očuvati bezbjednost i kvalitet hrane za životinje i prostirke;

b) redovno tretiraju protiv insekata i glodara;

c) za materijale koji bi mogli biti zaraženi/kontaminirani ili koji predstavljaju opasnost za životinje obezbijedi odvojeno skladištenje;

d) obezbijedi dovoljno velik prostor za smještaj opreme potrebne za dekontaminaciju i čišćenje korišćene opreme u kojima se postupak čišćenja može organizovati na način da se očišćena oprema odvoji od nečiste, radi sprečavanja kontaminacije tek očišćene opreme;

e) obezbijedi higijensko skladištenje i bezbjedno uklanjanje uginulih životinja i nus proizvoda životinjskog porijekla;

f) u slučaju sprovođenja hirurških zahvata u aseptičnim uslovima obezbijedi jedan ili više odgovarajućih opremljenih prostora i prostor za post operativni postupak;

6) odgovarajuće ambijentalne uslove:

a) izolacija, grijanje i ventilacija koja obezbjeđuje cirkulaciju vazduha i zadovoljavajući nivo prašine i koncentracije gasova koji ne štete zdravlju životinja;

b) temperatura i relativna vlažnost treba da odgovara vrstama životinja i starosnim kategorijama i da se mjere svakodnevno;

c) zaštitu od nepovoljnih vremenskih prilika, radi izbjegavanja izlaganja životinja stresu;

7) osvjetljenje:

a) u slučaju da prirodno osvjetljenje ne obezbjeđuje smjenu svjetlosti i tame (dan/noć) , potrebno je obezbijediti vještačko osvjetljenje koje odgovara fiziološkim i etološkim potrebama životinja i uslovima rada koji uključuju uzgoj i vršenje kontrole i pregleda životinja u bilo koje doba dana ili noći;

b) odgovarajuće jačine za svaku vrstu životinja, a posebno za albino životinje koje je prilagođeno njihovoj osjetljivosti na svjetlost, kao i obezbjeđivanje redovne izmjene perioda svjetla i tame;

8) buka:

a) nivo buke, uključujući i ultra zvuk, u objektima ne smije negativno da utiče na dobrobit životinja, a zvuk alarmnih sistema treba da je van zvuka koje čuju životinje, ako je moguće;

b) prostorije/prostori za smještaj životinja treba da su zvučno izolovane sa materijalima koji apsorbuju zvuk;

9) alarmni sistem koji upozorava lice koje se stara o životinjama o kvaru u sistemu za osvjetljenje, održavanje temperature ili za ventilaciju treba da se redovno održava i provjerava u skladu sa uputstvom proizvođača, a uređaji za vještačko osvjetljenje i uređaji za održavanje temperature ili za ventilaciju, treba da imaju i rezervni sistem, koji je do otklanjanja kvara na glavnom sistemu dovoljan za očuvanje zdravlja i dobrobiti životinja, kao i sistem za praćenje i alarmni sistem.

Uzgajivač, dobavljač ili korisnik treba da ima jedno ili više lica koja su odgovorna za nadzor i brigu o životinjama u objektu, lica koje je odgovorno za cjelokupno sprovođenje projekta i obezbjeđivanje usaglašenosti sa odobrenim projektom, uputstva o postupanju sa životinjama smještenim u objektu i dovoljan broj lica koja se staraju o objektima i životinjama koje se nalaze u objektima, s tim da lica koja sprovode eksperimente na životinjama, kreiraju postupke i vrše nadzor nad eksperimentima, brinu o životinjama ili vrše usmrćivanje životinja treba da imaju odgovarajući nivo obrazovanja i da su obučena za vršenje tih poslova.

Lice koje je odgovorno za cjelokupno sprovođenje projekta i obezbjeđivanje usaglašenosti sa odobrenim eksperimentom tokom sprovođenja eksperimenta treba da spriječi nepotreban bol, patnju, stres ili trajno oštećenje koje se životinji nanosi tokom eksperimenta i da vrši nadzor radi obezbjeđivanja usaglašenosti sa odobrenjem za vršenje eksperimenta u skladu sa zakonom kojim je uređena zaštita dobrobiti životinja.

Uzgajivač, dobavljač i korisnik životinja u objektima treba da obezbijedi i primjenjuje plan održavanja zdravstvenog statusa životinja radi zaštite dobrobiti, zdravlja i ispunjavanja naučnih zahtjeva, koji obuhvata:

- 1) program mikrobiološkog praćenja i nadzora;
- 2) planove za postupanje u slučaju pogoršanja zdravstvenog stanja životinja;
- 3) definicije zdravstvenih parametara;
- 4) postupke uvođenja novih životinja u objekat.

Lice nadležno za kreiranje, obavljanje, vođenje i nadzor nad eksperimentima i lica odgovorno za zaštitu dobrobiti životinja obezbjeđuju redovnu kontrolu i nadzor zdravstvenog stanja i dobrobiti eksperimentalnih životinja, kao i uslove smještaja kako bi se spriječili bol, patnja, strah, stres, iscrpljenost ili trajne povrede životinje, dok u slučaju uočavanja nedostatka obezbjeđuje sprovođenje odgovarajućih mjera.

Kontrola zdravstvenog stanja i dobrobiti eksperimentalnih životinja treba da se obavlja najmanje jednom dnevno kako bi se utvrdilo da li ima bolesnih i povrijeđenih životinja i kako bi se u skladu sa tim preduzele odgovarajuće mjere.

Lice odgovorno za zaštitu dobrobiti životinja, treba da kontroliše temperaturu u smještajnom prostoru za životinje i reguliše je u skladu sa mogućim promjenama u termoregulaciji životinja koje nastaju kao posljedica određenih fizioloških stanja ili uticaja eksperimenta.

Ako se u smještajnom prostoru za životinje drže albino životinje, posebna pažnja treba da se posveti njihovoj osjetljivosti na svjetlost.

Za divlje životinje treba da se obezbijedi:

- 1) kod premještanja radi pregleda ili liječenja, dovoljan broj kontejnera za prevoz i prevozna sredstva prilagođena vrsti životinje, na mjestima hvatanja tih životinja;
- 2) prilagođavanje novom okruženju, karantinu, smještaju, uzgoju i da se pripreme za puštanje na slobodu po završetku eksperimenta, ako je potrebno.

Poslije izolacije novoprimitljive životinje koje se koriste u eksperimentu, osim životinja koje ne žive u grupama (samotnjaci), smještaju se u stabilne grupe koje su sastavljene od kompatibilnih jedinki iste vrste, a mogu da se smjeste pojedinačno ako postoje zdravstveni razlozi, razlozi dobrobiti životinja ili razlozi eksperimenta, s tim da se trajanje pojedinačnog držanja životinje svede na najmanji potreban period i da se obezbijedi održavanje vizuelnog, zvučnog, mirisnog i taktilnog kontakta sa drugim životinjama u mjeri u kojoj je to moguće.

Uvođenje i ponovno uvođenje novih životinja u formirane grupe treba da se prati kako bi se izbjegli problemi zbog nekompatibilnosti ili prekida socijalnih kontakata.

Svim životinjama treba u objektima omogućiti dovoljno velik prostor u kojem mogu da iskažu svoje uobičajeno ponašanje i obezbijediti uslove za povećanje njihove sposobnosti prilagođavanja koji odgovaraju vrstama životinja i pojedinačnim potrebama životinja, uz minimalni stres, koje uključuju najmanje: fizičku aktivnost, traženje hrane, manipulativne i kognitivne aktivnosti koje su primjerene za određenu životinjsku vrstu.

Eksperimentalnim životinjama treba da bude obezbijeđena hrana odgovarajućeg oblika i sadržaja u dovoljnim količinama primjereno vrsti životinje, njenim prehrambenim i biheviorističkim potrebama i načinu ishrane, koja je ukusna i nekontaminirana.

Prilikom izbora, proizvodnje i pripreme hrane za eksperimentalne životinje, kao i prilikom pakovanja, prevoza i skladištenja te hrane treba da budu preduzete sve mjere opreza kako bi se spriječila hemijska, fizička i mikrobiološka kontaminacija i kvarenje hrane.

Životinje treba da imaju nesmetan pristup hrani u vrijeme hranjenja i dovoljno prostora za hranjenje kako ne bi došlo do ispoljavanja agresivnosti.

Životinjama treba obezbijediti dovoljne količine nekontaminirane pitke vode, a ako se koristi automatski sistem napajanja, treba da se redovno kontroliše, servisira i ispira, kako bi se izbeglo širenje infekcija.

Kada se automatski sistem napajanja koristi u kavezima sa čvrstim dnom, potrebno je da budu preduzete sve mjere kako bi se smanjio rizik od poplave.

Snabjevanje vodom akvarijuma i ribnjaka treba da bude prilagođeno potrebama i granici tolerancije na kiselost vode i količinu hlora i drugih supstanci kod različitih vrsta riba, vodozemaca i gmizavaca.

Uzgajivač, dobavljač i korisnik životinja u objektima treba da obezbijedi i primjenjuje odgovarajuće programe za prilagođavanje i dresuru životinja, u zavisnosti od vrste životinja i trajanja eksperimenta.

Dio 2

Veličina prostora i način držanja pojedinih vrsta životinja

Tabela 1.1

Miševi				
	Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina kaveza (cm ²)	Podna površina po životinji (cm ²)	Najmanja visina kaveza (cm)
U skladištu i tokom postupaka	do 20	330	60	12
	od 20 do 25	330	70	12
	od 25 do 30	330	80	12
	iznad 30	330	100	12
Uzgoj		330 Zamonogamni par (nesrodstveno parenje/srodstveno parenje) ili trio (srodstveno parenje) ; za svaku dodatnu ženku s leglom potrebno je dodati 180 cm ² .		12
U skladištu kod uzgajivača ¹ Veličina kaveza 950 cm ²	do 20	950	40	12
Veličina kaveza 1 500 cm ²	do 20	1 500	30	12

Tabela 1.2

Pacovi				
	Tjelesna težina	Najmanja veličina kaveza	Podna površina	Najmanja
	(g)	(cm ²)	po životinji (cm ²)	visina kaveza (cm)
U zaliham i tokom postupaka ²	do 200	800	200	18
	od 200 do 300	800	250	18
	od 300 do 400	800	350	18
	od 400 do 600	800	450	18
	iznad 600	1 500	600	18
Uzgoj		800 Majka i leglo; za svaku dodatnu odraslu životinju stalno nastanjenu u kavezu potrebno je dodati 400 cm ² .		18
U zaliham kod uzgajivača ³ Veličina kaveza 1 500 cm ²	do 50	1 500	100	18
	od 50 do 100	1 500	125	18
	od 100 do 150	1 500	150	18
	od 150 do 200	1 500	175	18
U zaliham kod uzgajivača ³ Veličina kaveza 2 500 cm ²	do 100	2 500	100	18
	od 100 do 150	2 500	125	18
	od 150 do 200	2 500	150	18

Tabela 1.3

Gerbili				
	Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina kaveza (cm ²)	Podna površina po životinji (cm ²)	Najmanja visina kaveza (cm)
U zaliham i tokom postupaka	do 40	1 200	150	18
	iznad 40	1 200	250	18
Uzgoj		1 200 Monogamni par ili trio s potomkom		18

Tabela 1.4

Hrčci				
	Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina kaveza (cm ²)	Podna površina po životinji (cm ²)	Najmanja visina kaveza (cm)
U zaliham i tokom postupaka	do 60	800	150	14
	od 60 do 100	800	200	14
	iznad 100	800	250	14
Uzgoj		800 Majka ili monogamni par s leglom		14
U zaliham kod uzgajivača ⁴	do 60	1 500	100	14

Tabela 1.5

Zamorci				
	Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina kaveza (cm ²)	Podna površina po životinji (cm ²)	Najmanja visina kaveza (cm)
U zaliham i tokom postupaka	do 200	1 800	200	23
	od 200 do 300	1 800	350	23
	od 300 do 450	1 800	500	23
	od 450 do 700	2 500	700	23
	iznad 700	2 500	900	23
Uzgoj		2 500 Par s leglom, za svaku dodatnu uzgojnu ženku potrebno je dodati 1 000 cm ² .		23

Visina kaveza data u tabelama 1.1 do 1.5 je vertikalna udaljenost između dna kaveza i gornjeg dijela kaveza i ta visina se primjenjuje na više od 50% minimalne površine dna kaveza prije ubacivanja dodatka za obogaćivanje okruženja.

Pri osmišljavanju eksperimenta potrebno je uzeti u obzir predviđen rast životinja kako bi se obezbijedio odgovarajući prostor tokom trajanja studije.

1 Odbijeni miševi mogu da se uzgajaju na većoj gustini naseljenosti u kratkom periodu od odbijanja do perioda razmnožavanja, pod uslovom da su životinje smještene u većim kavezima sa odgovarajuće obogaćenim okruženjem i da se zbog takvih uslova smještaja ne ugrozi dobrobit životinja i prouzrokuje povećan nivo agresivnosti, morbiditet ili mortalitet, stereotipno ponašanje i drugi poremećaji ponašanja, gubitak težine, ili druge fiziološke ili biheviorističke reakcije na stres.

2 Ako se na kraju dugoročne studije pokaže da je minimalni raspoloživi prostor po svakoj životinji manji od onog iskazanog u tablicama, potrebno je dati prednost održavanju stabilnih socijalnih struktura.

3 Odbijeni pacovi mogu se uzgajati na većoj gustini naseljenosti u kratkom periodu od odbijanja do perioda razmnožavanja, pod uslovom da su životinje smještene u većim kavezima sa odgovarajuće obogaćenim okruženjem i da se zbog takvih uslova smještaja ne ugrozi dobrobit životinja i prouzrokuje povećani nivo agresivnosti, morbiditet ili mortalitet, stereotipno ponašanje i drugi poremećaji ponašanja, gubitak težine, ili druge fiziološke ili biheviorističke reakcije na stres.

4 Odbijeni hrčci mogu se uzgajati na većoj gustini naseljenosti u kratkom periodu od odbijanja do perioda razmnožavanja, pod uslovom da su životinje smještene u većim kavezima sa odgovarajuće obogaćenim okruženjem i da se zbog takvih uslova smještaja ne ugrozi dobrobit životinja i prouzrokuje povećani nivo agresivnosti, morbiditet ili mortalitet, stereotipno ponašanje i drugi poremećaji ponašanja, gubitak težine, ili druge fiziološke ili biheviorističke reakcije na stres.

2. Kunići

Tokom poljoprivrednog istraživanja, kada je cilj projekta da se životinje drže u sličnim uslovima u kojima se drže komercijalne domaće životinje, objekti za držanje životinja treba da ispunjavaju uslove za objekte i opremu za držanje i uzgoj životinja za proizvodnju.

Unutar kaveza potrebno je predvidjeti uzdignutu platformu koja omogućava životinji da na njoj leži i sjedi, da se lako kreće ispod nje i ne smije pokrivati više od 40% poda. Ako se iz naučnih ili veterinarskih razloga ne može koristiti platforma, kavez za jednog kunića treba da bude 33% veći, za dva kunića 60% veći. Kad je platforma osigurana za kuniće mlađe od deset nedjelja, veličina platforme treba da bude najmanje 55 cm × 25 cm, a visina platforme od poda treba da bude tolika da životinji omogući da se lako kreće ispod nje odnosno da se popne na nju.

Tabela 2.1

Kunići stariji od 10 nedjelja		
Konačna tjelesna težina (kg)	Najmanja podna površina za jednu ili dvije socijalno usklađene životinje (cm ²)	Minimalna visina (cm)
do 3	3 500	45
od 3 do 5	4 200	45
iznad 5	5 400	60

Tabela 2.2

Ženka kunića s leglom			
Težina ženke kunića (kg)	Najmanja veličina kaveza (cm ²)	Dodatni prostor za odjeljke sa gnijezdima (cm ²)	Minimalna visina (cm)
do 3	3 500	1 000	45
od 3 do 5	4 200	1 200	45
iznad 5	5 400	1 400	60

Tabela 2.3

Kunići mlađi od 10 nedjelja			
Starost	Najmanja veličina kaveza (cm ²)	Najmanja podna površina po životinji (cm ²)	Minimalna visina (cm)
od odbijanja do 7 nedjelja	4 000	800	40
od 7 do 10 nedjelja	4 000	1 200	40

Tabela 2.4

Kunići: Optimalne mjere za platforme unutar kaveza sa dimenzijama iz tabele 2.1			
Starost u nedeljama	Konačna tjelesna težina (kg)	Optimalna veličina (cm × cm)	Optimalna visina od poda kaveza (cm)
iznad 10	manje od 3	55 × 25	25
	od 3 do 5	55 × 30	25
	iznad 5	60 × 35	30

3. Mačke

Mačke ne smiju biti smještene odvojeno duže od 24 sata neprekidno.

Mačke koje su učestalo agresivne prema drugim mačkama smještaju se odvojeno samo ako se ne može obezbijediti kompatibilna životinja.

Obavezan je nadzor i praćenje međusobnog odnosa i nivoa stresa svih primjeraka koji žive u paru ili u grupi barem jedanput nedjeljno. Ženke sa mačićima mlađim od četiri nedjelje ili tokom zadnje dvije nedjelje skotnosti mogu da budu smještene odvojeno.

Najmanji prostor u kojem mogu da budu smješteni ženka i mladunčad treba da odgovara prostoru za jednu mačku i treba ga postupno povećavati tako da se leglo do navršenog četvrtog mjeseca starosti smjesti u skladu sa zahtjevima za odrasle životinje.

Prostor za hranjenje i posude za obavljanje nužde ne smiju biti međusobno udaljeni više od 0,5 m i njihov položaj ne smije se mijenjati.

Tabela 3.1

Mačke			
	Pod 5	Police	Visina

	(m ²)	(m ²)	(m)
Minimum za jednu odraslu životinju	1,5	0,5	2
Za svaku dodatnu životinju potrebno je dodati	0,75	0,25	—

⁵ Podna površina bez polica.

4. Psi

Psima je potrebno omogućiti istrčavanje na otvorenom kad god je to moguće. Psi ne smiju biti smješteni pojedinačno duže od četiri sata neprekidno.

Unutrašnje prostorije/prostori za smještaj pasa moraju činiti barem 50 % najmanjeg prostora koji je potrebno omogućiti psu u skladu sa Tabelom 4.1.

Zahtjevi u pogledu prostora iz Tabele 4.1 odgovaraju zahtjevima za biglove, a za velike rase kao što su bernardinci ili irski vučji hrtovi potrebno je predvidjeti mnogo više prostora od prostora iz Tabele 4.1.

Zahtjevi u pogledu prostora za sve rase osim laboratorijskih biglova određuju se na osnovu mišljenja veterinara.

Svakom psu koji je smješten u paru ili u grupi tokom sprovođenja eksperimenata, ukupan obezbijeđeni prostor može se ograničiti na polovinu (2 m² za psa do 20 kg, 4 m² za psa iznad 20 kg) , ako je takvo odvajanje bitno za naučne svrhe. Period koji pas provede u takvoj izolaciji ne smije biti duže od četiri sata neprekidno.

Najmanji prostor u kojem mogu biti smješteni ženka koja doji i njena mladunčad odgovara prostoru za samu ženku iste težine.

Boks za okot mora biti izrađen tako da se ženka može premjestiti u dodatni prostor ili na podignutu platformu odvojeno od mladunčadi.

Tabela 4.1

Psi				
Težina (kg)	Najmanja veličina kaveza (m²)	Najmanja podna površina za jednu ili dvije životinje (m²)	Za svaku dodatnu životinju je potrebno dodati najmanje (m²)	Minimalna visina (m)
do 20	4	4	2	2
iznad 20	8	8	4	2

Tabela 4.2

Psi – populacija pasa nakon odbijanja			
Težina psa (kg)	Najmanja veličina kaveza (m²)	Najmanja podna površina/životinja (m²)	Minimalna visina (m)
do 5	4	0,5	2
od 5 do 10	4	1,0	2
od 10 do 15	4	1,5	2
od 15 do 20	4	2	2
iznad 20	8	4	2

Afrički tvorovi

Tabela 5.1

	Najmanja veličina kaveza (cm²)	Najmanja podna površina/životinja (cm²)	Minimalna visina (cm)
Životinje do 600 g	4 500	1 500	50
Životinje iznad 600 g	4 500	3 000	50
Odrasli mužjaci	6 000	6 000	50
Ženka i leglo	5 400	5 400	50

5. Primati (isključujući čovjeka)

Mladi primati (isključujući čovjeka) ne smiju se odvajati od majki do starosti od šest do 12 mjeseci, u zavisnosti od vrste.

Okruženje mora primatima (isključujući čovjeka) omogućavati sprovođenje raznog dnevnog programa aktivnosti, a prostorije/prostori za smještaj životinja mora primatima (isključujući čovjeka) omogućavati različite oblike ponašanja, pružiti im osjećaj sigurnosti i ponuditi odgovarajuće raznoliko okruženje da mogu trčati, hodati, penjati se i skakati.

Tabela 6.1

Marmozeti i tamarini			
	Najmanja podna površina prostorije/prostora	Najmanji prostor unutar	Najmanja

	za smještaj životinja za 1 ⁶ ili 2 životinje plus potomstvo do dobi od 5 mjeseci (m ²)	prostorije/prostora za smještaj životinja za dodatne životinje starije od 5 mjeseci (m ³)	visina nastambe (m) ⁷
Marmozeti	0,5	0,2	1,5
Tamarini	1,5	0,2	1,5

Marmozeti i tamarini ne smiju biti odvojeni od majke prije starosti od osam mjeseci.

Tabela 6.2

Vjeverice i majmuni		
Najmanja podna površina za 1 ⁸ ili 2 životinje (m ²)	Najmanji prostor za dodatne životinje starije od 6 mjeseci (m ³)	Najmanja visina kaveza (m)
2,0	0,5	1,8

Vjeverice i majmuni ne smiju biti odvojeni od majke prije starosti od šest mjeseci.

Tabela 6.3

Makaki i vervet majmuni⁹				
	Najmanja veličina prostorije/prostora za smještaj životinja (m ²)	Najmanji prostor unutar prostorije/prostora za smještaj životinja (m ³)	Najmanji prostor po životinji (m ³)	Najmanja visina prostorije/prostora za smještaj životinja (m)
Životinje mlađe od 3 godine¹⁰	2,0	3,6	1,0	1,8
Životinje starije od 3 godine¹¹	2,0	3,6	1,8	1,8
Životinje za uzgoj¹²			3,5	2,0

Makaki i vervet majmuni ne smiju biti odvojeni od majke prije starosti od osam mjeseci.

Tabela 6.4

Pavijani¹³				
	Najmanja veličina prostorije/prostora za smještaj životinja (m ²)	Najmanji prostor unutar prostorije/prostora za smještaj životinja (m ³)	Najmanji prostor po životinji (m ³)	Najmanja visina prostorije/prostora za smještaj životinja (m)
Životinje mlađe od 4 godine¹⁴	4,0	7,2	3,0	1,8
Životinje starije od 4 godine¹⁴	7,0	12,6	6,0	1,8
Životinje za uzgoj¹⁵			12,0	2,0

Pavijani ne smiju biti odvojeni od majke prije starosti od osam mjeseci.

⁶ Životinje se pojedinačno smještaju samo u izuzetnim okolnostima.

⁷ Krov prostorije/prostora za smještaj mora biti barem 1,8 m od poda.

⁸ Životinje se pojedinačno smještaju samo u izuzetnim okolnostima.

⁹ Životinje se pojedinačno smještaju samo u izuzetnim okolnostima.

¹⁰ U prostoriju/prostor za smještaj životinja najmanjih dimenzija mogu se smjestiti do tri životinje.

¹¹ U prostoriju/prostor za smještaj životinja najmanjih dimenzija mogu se smjestiti do dvije životinje.

¹² U kolonijama za uzgoj nije potreban dodatni prostor/volumen za životinje mlađe od dvije godine nastanjene s majkama.

¹³ Životinje se pojedinačno smještaju samo u izuzetnim okolnostima.

¹⁴ U prostoriju/prostor za smještaj životinja najmanjih dimenzija mogu se smjestiti do dvije životinje.

¹⁵ U kolonijama za uzgoj nije potreban dodatni prostor/volumen za životinje mlađe od dvije godine nastanjene s majkama.

6. Životinje za proizvodnju

Tokom poljoprivrednog istraživanja, kada cilj projekta zahtijeva da se životinje drže u sličnim uslovima u kojima se drže komercijalne domaće životinje, objekti za držanje životinja treba da ispunjavaju uslove utvrđene za objekte i opremu za držanje i uzgoj životinja za proizvodnju, objekte i opremu za držanje i uzgoj teladi i objekte za držanje i uzgoj svinja.

Tabela 7.1

Goveda				
Tjelesna težina (kg)	Najmanja veličina prostorije/prostora za smještaj životinja (m ²)	Najmanja podna površina/životinja (m ²)	Veličina kontejnera za neograničeno hranjenje bezrogog goveda (m ² /životinja)	Veličina kontejnera za ograničeno hranjenje bezrogog goveda (m ² /životinja)
do 100	2,50	2,30	0,10	0,30
od 100 do 200	4,25	3,40	0,15	0,50
od 200 do 400	6,00	4,80	0,18	0,60
od 400 do 600	9,00	7,50	0,21	0,70
od 600 do 800	11,00	8,75	0,24	0,80
iznad 800	16,00	10,00	0,30	1,00

Tabela 7.2

Ovce i koze					
Tjelesna težina (kg)	Najmanja veličina prostorije/prostora za smještaj životinja (m ²)	Najmanja podna površina/životinja (m ²)	Najmanja visina pregrade (m)	Veličina kontejnera za neograničeno hranjenje (m ² /životinja)	Veličina kontejnera za ograničeno hranjenje (m ² /životinja)
do 20	1,0	0,7	1,0	0,10	0,25
od 20 do 35	1,5	1,0	1,2	0,10	0,30
od 35 do 60	2,0	1,5	1,2	0,12	0,40
iznad 60	3,0	1,8	1,5	0,12	0,50

Tabela 7.3

Svinje i mini svinje			
Živa težina (kg)	Najmanja veličina prostorije/prostora za smještaj životinja ¹⁷ (m ²)	Najmanja podna površina/životinja (m ² /životinja)	Najmanja površina za ležanje po životinji (u temperaturno neutralnim uslovima) (m ² /životinja)
do 5	2,0	0,20	0,10
od 5 do 10	2,0	0,25	0,11
od 10 do 20	2,0	0,35	0,18
od 20 do 30	2,0	0,50	0,24
od 30 do 50	2,0	0,70	0,33
od 50 do 70	3,0	0,80	0,41
od 70 do 100	3,0	1,00	0,53
od 100 do 150	4,0	1,35	0,70
iznad 150	5,0	2,50	0,95
odrasli (konvencionalni) nerasti	7,5		1,30

Tabela 7.4

Kopitari				
Visina grebena (m)	Minimalna podna površina/životinja (m ² /životinja)			Minimalna visina prostorije/prostora za smještaj životinja (m)
	Za svaku pojedinačno nastanjenu životinju ili grupe od do 3 životinje	Za svaku životinju u grupu od 4 ili više životinja	Boks za ždrijebljenje/kobila s ždrebetom	
1,00 do 1,40	9,0	6,0	16	3,00
od 1,40 do 1,60	12,0	9,0	20	3,00
iznad 1,60	16,0	$[(2 \times VG)^2]^{18}$	20	3,00

Najkraća stranica treba da bude najmanje 1,5 puta viša od visine grebena životinje, a visina unutrašnjeg ograđenog prostora treba da omogući životinjama da se potpuno usprave.

17 Svinje se na kraći period mogu zatvoriti u manje prostorije/prostora za smještaj životinja, npr. podjelom glavnog prostora pregradama, ako je to opravdano iz veterinarskih ili eksperimentalnih razloga, npr. kad je potrebno individualno hranjenje).

18 Kako bi se obezbijedio odgovarajući prostor, određivanje prostornog kapaciteta za svaku pojedinačnu životinju zasniva se na visini životinje do grebena (VG).

7. Ptice

Tokom poljoprivrednog istraživanja, kada cilj projekta zahtijeva da se životinje drže u sličnim uslovima u kojima se drže komercijalne domaće životinje, objekti za držanje životinja treba da ispunjavaju uslove objekta i opreme za držanje i uzgoj životinja za proizvodnju, objekta i opreme za držanje i uzgoj koka nosilja i objekta i opreme za držanje i uzgoj pilića za tov.

Tabela 8.1

Domaća kokoš				
Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina kaveza (m ²)	Najmanja površina po ptici (m ²)	Najmanja visina (cm)	Najmanja dužina posude za hranjenje po ptici (cm)
do 200	1,00	0,025	30	3
od 200 do 300	1,00	0,03	30	3
od 300 do 600	1,00	0,05	40	7
od 600 do 1 200	2,00	0,09	50	15
od 1 200 do 1 800	2,00	0,11	75	15
od 1 800 do 2 400	2,00	0,13	75	15
iznad 2 400	2,00	0,21	75	15

Ako nije moguće obezbijediti veličine kaveza iz Tabele 8.1 iz naučnih razloga, lice zaduženo za vođenje eksperimenta zajedno sa veterinarom, treba da odredi trajanje boravka u manjem prostoru i u tom slučaju se ptice smještaju u manje kaveze sa odgovarajuće obogaćenim uslovima smještaja i minimalnom podnom površinom od 0,75 m².

Tabela 8.2

Domaće ćurke				
Tjelesna težina (kg)	Najmanja veličina kaveza (m ²)	Najmanja površina po ptici (m ²)	Najmanja visina (cm)	Najmanja dužina posude za hranjenje po ptici (cm)
do 0,3	2,00	0,13	50	3
od 0,3 do 0,6	2,00	0,17	50	7
od 0,6 do 1	2,00	0,30	100	15
od 1 do 4	2,00	0,35	100	15
od 4 do 8	2,00	0,40	100	15
od 8 do 12	2,00	0,50	150	20
od 12 do 16	2,00	0,55	150	20
od 16 do 20	2,00	0,60	150	20
iznad 20	3,00	1,00	150	20

Sve stranice prostorije/prostora za smještaj životinja treba da budu dugačke najmanje 1,5 m.

Ako se ne mogu omogućiti minimalne dimenzije iz Tabele 8.2 iz naučnih razloga, lice zaduženo za vođenje eksperimenta zajedno sa veterinarom treba da odredi trajanje boravka u manjem prostoru i u tom slučaju se ptice smještaju u manje kaveze sa odgovarajuće obogaćenim uslovima smještaja i minimalnom podnom površinom od 0,75 m² i visinom od najmanje 50 cm za ptice ispod 0,6 kg, 75 cm za ptice ispod 4 kg i 100 cm za ptice iznad 4 kg i taj prostor može se upotrijebiti za smještaj manjih grupa ptica u skladu s prostornim mjerama iz Tabele 8.2.

Tabela 8.3

Prepelice					
Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina ograde (m ²)	Najmanja površina po ptici pri nastanjanju u paru (m ²)	Površina za dodatnu pticu pri grupnom nastanjanju (m ²)	Najmanja visina (cm)	Najmanja dužina posude za hranjenje po ptici (cm)
do 150	1,00	0,5	0,10	20	4
iznad 150	1,00	0,6	0,15	30	4

Tabela 8.4

Patke i guske				
Tjelesna težina (g)	Najmanja veličina kaveza (m ²)	Površina po ptici (m ²) ¹⁹	Najmanja visina (cm)	Najmanja dužina posude za hranjenje po ptici (cm)
<i>Patke</i>				
do 300	2,00	0,10	50	10
od 300 do 1 200 20	2,00	0,20	200	10
od 1 200 do 3 500	2,00	0,25	200	15
iznad 3 500	2,00	0,50	200	15
<i>Guske</i>				
do 500	2,00	0,20	200	10
od 500 do 2 000	2,00	0,33	200	15
iznad 2 000	2,00	0,50	200	15

Ako se ne mogu omogućiti minimalne dimenzije iz Tabele 8.4 iz naučnih razloga, lice zaduženo za vođenje eksperimenta zajedno sa veterinarom treba da odredi i opravda trajanje boravka u manjem prostoru i u tom slučaju se ptice smještaju u manje kaveze sa odgovarajuće obogaćenim uslovima smještaja i minimalnom podnom površinom od 0,75 m² i taj prostor može se upotrijebiti za smještaj manjih grupa ptica u skladu s prostornim mjerama iz tabele 8.4.

Tabela 8.5

Patke i guske: Najmanja veličina bare ²¹		
	Površina (m ²)	Dubina (cm)
Patke	0,5	30
Guske	0,5	od 10 do 30

Tabela 8.6

Golubovi				
Veličina grupe	Najmanja veličina prostorije/prostora za smještaj životinja (m ²)	Najmanja visina (cm)	Najmanja dužina posude za hranjenje po ptici (cm)	Najmanja dužina grede po ptici (cm)
do 6	2	200	5	30
od 7 do 12	3	200	5	30
za svaku dodatnu pticu iznad 12	0,15		5	30

Tabela 8.7

Australijske zebice			
.. ...	Najmanja veličina ograde	Najmanja visina	Najmanji broj posuda za

Velicina grupe	(m ²)	(cm)	hranjenje
do 6	1,0	100	2
7 do 12	1,5	200	2
13 do 20	2,0	200	3
za svaku dodatnu pticu iznad 20	0,05		1 na 6 ptica

Prostorija/prostor za smještaj životinja treba da bude duga i uska (2 m × 1 m) , a ne kvadratnog oblika, da pticama omogući kraće letove.

Za studije o parenju, ptice se smještaju u manje kaveze sa odgovarajuće obogaćenim uslovima smještaja i minimalnom podnom površinom od 0,5 m² i visinom od najmanje 40 cm, a lice zaduženo za vođenje eksperimenta zajedno sa veterinarom treba da odredi i opravda trajanje boravka u manjem prostoru.

19 To uključuje baru površine najmanje 0,50 m² na 2 m² nastambe s najmanjom dubinom od 30 cm; bara može obuhvatati najviše 50% minimalnog prostora prostorije/prostora za smještaj životinja.

20 Ptice koje još nijesu spremne za letenje mogu biti smještene u prostorije/prostora za smještaj životinja s najmanjom visinom od 75 cm.

21 Veličine bare na 2 m² prostorije/prostora za smještaj životinja, bara može obuhvatati najviše 50% najmanje veličine prostorije/prostora za smještaj životinja.

8. Vodozemci

Tabela 9.1

Repatri vodozemci			
Dužina tijela ²² (cm)	Najmanja vodena površina (cm ²)	Najmanja vodena površina za svaku dodatnu životinju u skupini (cm ²)	Minimalna dubina vode (cm)
do 10	262,5	50	13
od 10 do 15	525	110	13
od 15 do 20	875	200	15
od 20 do 30	1 837,5	440	15
iznad 30	3 150	800	20

Tabela 9.2

Bezrepi vodozemci ²³			
Dužina tijela ²⁴ (cm)	Najmanja vodena površina (cm ²)	Najmanja vodena površina za svaku dodatnu životinju u grupi (cm ²)	Minimalna dubina vode (cm)
do 6	160	40	6
od 6 do 9	300	75	8
od 9 do 12	600	150	10
iznad 12	920	230	12,5

Tabela 9.3

Poluvodeni bezrepi vodozemci				
Dužina tijela ²⁵ (cm)	Najmanja veličina ograđenog prostora ²⁶ (cm ²)	Najmanja površina za svaku dodatnu životinju u skupini (cm ²)	Najmanja visina ograđenog prostora ²⁷ (cm)	Najmanja dubina vode (cm)
do 5,0	1 500	200	20	10
od 5,0 do 7,5	3 500	500	30	10
iznad 7,5	4 000	700	30	15

Tabela 9.4

Polukopnjeni bezrepi vodozemci				
Dužina tijela ²⁸ (cm)	Najmanja veličina ograđenog prostora ²⁹ (cm ²)	Najmanja površina za svaku dodatnu životinju u grupi (cm ²)	Najmanja visina ograđenog prostora ³⁰ (cm)	Najmanja dubina vode (cm)
do 5,0	1 500	200	20	10

od 5,0 do 7,5	3 500	500	30	10
iznad 7,5	4 000	700	30	15

Tabela 9.5

Drvenasti bezrepi vodozemci			
Dužina tijela ³¹ (cm)	Najmanja veličina ograđenog prostora ³² (cm ²)	Najmanja površina za svaku dodatnu životinju u grupi (cm ²)	Najmanja visina ograđenog prostora ³³ (cm)
do 3,0	900	100	30
iznad 3,0	1 500	200	30

9. Reptili

Tabela 10.1

Vodene zmije			
Dužina tijela ³⁴ (cm)	Najmanja vodena površina (cm ²)	Najmanja vodena površina za svaku dodatnu životinju u grupi (cm ²)	Najmanja dubina vode (cm)
do 5	600	100	10
od 5 do 10	1 600	300	15
od 10 do 15	3 500	600	20
od 15 do 20	6 000	1 200	30
od 20 do 30	10 000	2 000	35
iznad 30	20 000	5 000	40

Tabela 10.2

Kopnene zmije			
Dužina tijela ³⁵ (cm)	Najmanja podna površina (cm ²)	Najmanja podna površina za svaku dodatnu životinju u grupi (cm ²)	Najmanja visina ograđenog prostora ³⁶ (cm)
do 30	300	150	10
od 30 do 40	400	200	12
od 40 do 50	600	300	15
od 50 do 75	1 200	600	20
iznad 75	2 500	1 200	28

²² Mjereno od usta do zadnjeg dijela.

²³ Ovi uslovi važe za zbirne bazene (npr. za uzgoj), ali ne i za bazene koji se koriste za prirodno parenje i superovulaciju zbog efikasnosti, jer ti postupci zahtijevaju manje individualne bazene; u tabeli su navedeni prostorni zahtjevi za odrasle životinje prema kategorijama veličine; mlađe životinje ili punoglavce treba izdvojiti ili dimenzije izmijeniti prema načelu mjerenja.

²⁴ Mjereno od usta do crijevnog otvora.

²⁵ Mjereno od usta do zadnjeg dijela.

²⁶ Jedna trećina kopnenog dijela i dvije trećine vode dovoljne da životinje mogu zaroniti.

²⁷ Mjereno od površine kopnenog dijela do unutrašnjeg dijela vrha terarijuma; visinu terarijuma treba prilagoditi unutrašnjem oblikovanju.

²⁸ Mjereno od usta do zadnjeg dijela.

²⁹ Dvije trećine kopnenog dijela i jedna trećina vode dovoljne da životinje mogu da zarone.

³⁰ Mjereno od površine kopnenog dijela do unutrašnjeg dijela vrha terarijuma; visinu terarijuma treba prilagoditi unutrašnjem oblikovanju.

³¹ Mjereno od usta do zadnjeg dijela.

³² Dvije trećine kopnenog dijela i jedna trećina bazena, što omogućava da životinje mogu da zarone.

³³ Mjereno od površine kopnenog dijela do unutrašnjeg dijela vrha terarijuma; visinu terarijuma treba prilagoditi unutrašnjem oblikovanju.

³⁴ Mjereno u ravnoj liniji od prednjeg do zadnjeg ruba oklopa.

³⁵ Mjereno od usta do repa.

³⁶ Mjereno od površine kopnenog dijela do unutrašnjeg dijela vrha terarijuma; visinu terarijuma treba prilagoditi unutrašnjem oblikovanju.

10. Ribe

10.1 Snabdjevanje vodom i kvalitet vode

Potrebno je obezbijediti stalnu snabdjevenost vodom odgovarajućeg kvaliteta.

Protok vode u protočnim sistemima ili filtracija u bazenima treba da bude dovoljan tako da se parametri kvaliteta vode održavaju unutar prihvatljivih nivoa.

Voda se filtrira ili tretira radi uklanjanja štetnih materija za ribe prema potrebi.

Parametri kvaliteta vode moraju u svako doba da budu unutar prihvatljivog raspona koji omogućava normalnu aktivnost i fiziologiju vrste i njenog stepena razvoja.

Protok vode treba da bude odgovarajući da riba može ispravno da pliva i normalno se ponaša. Ribama treba omogućiti odgovarajuće vrijeme za prilagođavanje na promjene u kvalitetu vode.

10.2 Kiseonik, azotna jedinjenja, pH i salinitet

Koncentracija kiseonika treba da bude odgovarajuća u zavisnosti od vrste i okruženja u kojem se ribe uzgajaju, a treba obezbijediti i dodatno prozračivanje vode u bazenu, prema potrebi.

Koncentracija azotnih jedinjenja treba da bude na niskom nivou. Nivo pH prilagođava se vrsti i održava što stabilnijim.

Salinitet se prilagođava u zavisnosti od vrste riba i životnoj fazi riba. Promjene u salinitetu uvode se postupno.

11.3. Temperatura, osvjetljenje, buka

Temperatura se održava u optimalnom rasponu za vrstu riba i što je moguće više stabilnom. Promjene temperature uvode se postupno. Ribama je potrebno omogućiti određeni period osvjetljenja.

Nivo buke treba da bude na minimumu i kad je moguće, opremu koja proizvodi buku ili vibracije, kao što su agregati za struju ili sistemi za filtraciju, treba smjestiti odvojeno od bazena sa ribama.

11.4. Gustina populacije i okruženje

Gustina naseljenosti kod riba određuje se prema ukupnim potrebama riba u odnosu na uslove životne sredine, zdravlje i dobrobit. Ribama je potrebno obezbijediti dovoljnu količinu vode za normalno plivanje, uzimajući u obzir njihovu veličinu, starost, zdravlje i način hranjenja.

Ribama treba obogatiti okruženje pomoću mjesta za skrivanje ili podnog supstrata, osim ako to nije potrebno zbog načina njihovog ponašanja.

11.5. Hranjenje i rukovanje

Ribama treba obezbijediti ishranu u odgovarajućim količinama i intervalima.

Posebnu pažnju treba posvetiti hranjenju larvalnih oblika tokom prelaza sa žive na vještačku hranu. Postupanja sa ribama treba da budu ograničena na minimum

PRILOG 5

MINIMALNI ZAHTJEVI U POGLEDU OBRAZOVANJA I OSPOSOBLJAVANJA KAO I ZAHTJEVI ZA DOBIJANJE, ODRŽAVANJE I DOKAZIVANJE POTREBNE STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI OSOBLJA

1. Nacionalno zakonodavstvo na snazi koje se odnosi na nabavku, uzgoj, brigu i korišćenje životinja u naučne svrhe.
2. Etika u pogledu odnosa čovjek - životinja, o pravoj vrijednosti života i o argumentima za korišćenje životinja u naučne svrhe i protiv njega.
3. Osnovna biologija i posebna biologija za pojedinačne vrste u vezi sa anatomijom, fiziološkim osobinama, uzgojem, genetikom i genetičkim izmjenama.
4. Ponašanje životinja, uzgoj i obogaćivanje životne sredine.
5. Metode postupanja i postupci za pojedinačne vrste, kad je potrebno.
6. Zdravstvena zaštita životinja i higijena.
7. Prepoznavanje stresa specifičnog za vrstu, boli i patnje kod najčešće korišćenih laboratorijskih životinja.
8. Anestezija, metode ublažavanja boli i usmrćivanje.
9. Upotreba humanih metoda okončanja.
10. Zahtjevi za zamjenu, smanjenje i poboljšanje.
11. Izrada postupaka i projekata, prema potrebi.

PRILOG 6

PODACI KOJE TREBA DA SADRŽI ZAHTJEV ZA ODOBRENJE PROJEKTA

1) Primjerenost i opravdanost sljedećeg:

- a) korišćenja životinja uključujući njihovo porijeklo, procijenjen broj, vrstu i nivo razvoja;
- b) postupaka.

2) Upotreba metoda za zamjenu, smanjenje i poboljšanje korišćenja životinja u postupcima.

- 3) Planirana upotreba anestezije, analgezije i drugih metoda za ublažavanje bolova.
- 4) Smanjenje, izbjegavanje i ublažavanje svih oblika patnje životinja, od rođenja do smrti, kad je to potrebno.
- 5) Korišćenje humanih metoda okončanja.
- 6) Eksperimentalna ili opservaciona strategija i statistički plan za smanjenje broja životinja, boli, patnje, stresa i uticaja na životnu sredinu, kad je potrebno.
- 7) Ponovna upotreba životinja i kumulativni učinak upotrebe na životinje.
- 8) Predložena klasifikacija po težini postupka.
- 9) Izbjegavanje neopravdanog dupliranja postupaka kad je opravdano.
- 10) Uslovi smještaja, uzgoja i brige o životinjama.
- 11) Metode usmrćivanja.
- 12) Osposobljenost lica uključenih u projekat.

PRILOG 7

DUŽNOSTI I OBAVEZE REFERENTNIH LABORATORIJA

1. Referentne laboratorije odgovorne su posebno za:
 - 1) koordinaciju i podsticanje razvoja upotrebe alternativnih metoda za postupke uključujući područja osnovnog i primijenjenog istraživanja i regulatornog testiranja;
 - 2) koordinaciju vrednovanja alternativnih pristupa;
 - 3) djelovanje kao kontaktni centar za razmjenu informacija o razvoju alternativnih pristupa;
 - 4) uvođenje, održavanje i upravljanje javnim bazama podataka i informacionim sistemima o alternativnim pristupima i njihovom stepenu razvoja;
 - 5) unapređivanje dijaloga između zakonodavaca, regulatora i svih zainteresovanih strana, a posebno sa industrijom, naučnicima sa područja biomedicine, udruženjima potrošača i grupama za zaštitu životinja, sa ciljem razvoja, vrednovanja, regulatorne prihvatljivosti, međunarodnog priznavanja i primjene alternativnih pristupa.
- Referentne laboratorija učestvuju u vrednovanju alternativnih pristupa.